

Per 1366/2000

10038958,2

COBISS •

GORISKA KNJIZNICA

OGLAR

2 / 2000

glasilo Kulturnega društva Zavratac

Zavratec

UVODNIK

Živeti s pričakovanjem - Danilo Kobal 3

AKTUALNO

Sanacija skladišča radioaktivnih odpadkov v Zavrtaču - Barbara Fürst 4
KS Zavrtačec - Darko Bogataj 8

IZ ZGODOVINE

Od kod ime Zavrtačec - Jožef Lazar 9
Somatske celice v mleku - Mojca Bogataj 12
Dobra letina za paradižnik - Marija Lehmann 13

KMETIJSTVO

Novosti pri označevanju govedi - Rado Eržnožnik 12
Somatske celice v mleku - Mojca Bogataj 12
Dobra letina za paradižnik - Marija Lehmann 13

GASILSTVO

PGD Zavrtačec - Janko Rupnik 14

JUBILEJ

Srebrnomašnika Janez Kržišnik in Danilo Kobal - Tomaž Mivšek 15
Pozdravna pesem - Izidor Rejc 15

KULTURA

Čipkarija - kleklarija - Renata Kogovšek 16
Razstava likovnih del Andreja Mivške - Alenka Gantar, Izidor Gantar 18
Baročno iluzionistično slikarstvo - Andrej Mivšek 19
Predstavitve knjige Ob stari meji - Tomaž Pavšič 20
Slovarček zavrtaških besed - Alenka Gantar 23
Cerkveni pevski zbor nastopa v Trstu - Kristina Bogataj 24
Koncert petersburgskih dečkov - Polona Gantar 25
Območna revija pevskih zborov - Polona Gantar 25
Proza: Božični prazniki - Darja Kogovšek, Zavrtačec - Izidor Rejc 26
Pesništvo - Janez Gantar 28

ŠOLSKA STRAN

Pesmi, spisi 29
Projekt Znamenja v Zavrtaču - Nataša Mivšek 31

ŠPORT IN RAZVEDRILLO

Planinski pohod - Jože Lazar 36
Na morje v Ankarano - Mojca Mivšek, Jure Leskovec, Julijan in Borut Gantar 36
Izlet v neznano - Urban Kogovšek 37
Špela Kogovšek 38
Šale, anekdote 38

OGLAR, letnik 1, št. 2, december 2000

Glasilo izdaja Kulturno društvo Zavrtačec dvakrat letno

Uredniški odbor:

Alenka Gantar (glavni in odgovorni urednik), Nataša Mivšek (lektoriranje), Renata Kogovšek, Jožef Lazar, Andrej Mivšek, Robert Rijavec, Darko Bogataj, Mojca Mivšek, Kristina Bogataj, Anita Tavčar, Tomaž Mivšek, Polona Gantar

Naslovna in zadnja stran: Andrej Mivšek

Fotografija: Robert Rijavec

Tisk in oblikovanje: ABC Merkur d.o.o. Idrija

Naklada: 300 izvodov

ŽIVETI S PRIČAKOVANJEM

*Doklej, Gospod, me boš vedno pozabljal?**Doklej boš skrival svoje obličje pred mano?**Poglej, usliši me, Gospod, moj Bog!**Jaz pa zaupam v tvojo dobroto,**moje srce se raduje zaradi tvoje pomoči.**Peti hočem Gospodu, ker mi je izkazal dobroto. (Ps 13)*

Nič, kar ni globoko zakoreninjeno, ne more nositi sadu. Danes je sodobni človek nezadovoljen. Nenehno je na poti iskanja obljubljenega dežele. Ko se mu zazdi, da jo je našel, za hip postane, vendar ne počaka, da sadeži dozori. Obere jih. Zeleni so še in kisli. Potem jih razočaran odvrže daleč stran in obtožuje zemljo. In znova se odpravi naprej po poti svojih praznih upov.

Znajmo se ustaviti, da bomo lahko dojeli vso pomembnost sedanjega trenutka, ki je lahko poln pričakovanja čudovitih darov od Nekoga, ki se zanima za človeka in mu ta pričakovanja želi uresničiti na najčudovitejši način. Mesec december nas kar sam kliče, da to pričakovanje v sebi ponovno postavimo v ospredje, ga poživimo. Koliko pričakovanja nosijo v sebi otroci ob praznovanju svetega Miklavža, pa tudi odrasli.

Edinstvena priložnost, da se pričakovanja v nas ne samo prebujajo, ampak tudi uresničujemo, je božič, praznik učlovečenja Jezusa Kristusa. "Ko je nastopila polnost časa, je Bog poslal svojega Sina..., da bi prejeli posinovljenje. Bog je obiskal svoje ljudstvo, izpolnil je obljube, dane Abrahamu in njegovemu potomstvu, presegel je vsa pričakovanja; poslal je svojega ljubljenega Sina".

Sedanji papež je že v začetku svojega papeževanja zapisal o božjem Sinu: "Človekov odrešenik Jezus Kristus je središče zgodovine in vesoljstva. K njemu se obračata moja misel in moje srce." Kdor hoče izmeriti "daljo in nebeško stran", kot pravi pesnik Oton Župančič, ne more mimo Kristusa. V njem se bo vse izpolnilo. Kristus dosega vse ljudi preteklosti, sedanjosti in tudi prihodnosti. On prihaja znova in znova, da z njim odkrivamo smisel tudi najmanjšim in najbolj preprostim dogodkom. Pridružuje se nam v naših pristnih potrebah, postane naš tovariš v stvareh, ki so posledica naše krhkosti in ubožstva, saj sam zagotavlja: "Jaz bom z vami do konca sveta!"

Pogostokrat smo upognjeni k zemlji, ne znamo gledati naprej, nimamo nobenih izgledov in gotovosti. V to življenje vstopa Kristus in steguje svojo roko. Jemlje nas take kot smo, z vso našo revščino.

Kakor nekdanj, ko se je sprehajal po poteh Palestine, se sprašujemo tudi mi: "Kdo je ta", ki še danes nagovarja ljudi po svetu? O njem se lahko prepričamo z dokumenti, arheološkimi ostanki in živimi pričami. Istočasno se nam razodeva kot nežen otrok v štalci kakor tudi človek, ki vleče za seboj množice navdušenih častilcev.

Ni treba iti ne vem kam, da bomo našli čudovite stvari. V nas samih je vse to, okrog nas. Prislunimo svoji notranjosti, čudovitemu sporočilu Boga, ki prihaja, da rešuje, da služi, da osrečuje. Vsak želi biti srečen; naredimo v sebi prostor tistemu, ki to zmora narediti - Jezusu Kristusu.

Danilo Kobal, župnik

SANACIJA SKLADIŠČA RADIOAKTIVNIH ODPADKOV V ZAVRATCU

Zgodba o Zavrercu se je začela leta 1961, ko se je na Onkološkem inštitutu po nesreči razbila radijeva igla, njena vsebina pa raztresla po več prostorih. Pri sanaciji teh prostorov je nastalo približno 30 m³ radioaktivnih odpadkov, predvsem kontaminirane opreme ter talnih in stenskih oblog, ki so bili brez vednosti vaščanov prepeljani v staro vojaško kasarno v Zavrercu. Ta je tako postala zasilno skladišče radioaktivnih odpadkov.

Informacije o radioaktivnih odpadkih so počasi le začele prihajati v javnost in krajanje Zavrterca ste vedno bolj odločno zahtevali, da se odpadki odstranijo in skladišče sanira. Po ustanovitvi Zdravstvenega inšpektorata RS (ZIRS) je ta 1977. leta začel izvajati vsakoletne radiološke meritve radioaktivnosti v okolici zgradbe. Rezultati meritev nikoli niso pokazali povečane stopnje radioaktivnosti. Protesti so se kljub temu nadaljevali do leta 1988, ko je bila njegova notranjost prvič pregledana. Skozi odprtino v zunanjem zidu skladišča so bile izvedene meritve in fotografije odpadkov, ki so bili po skoraj tridesetih letih neprimerne skladiščenja v precej slabem stanju. Šele leta 1993 je slovenska vlada podprla predlog lokalne skupnosti o sanaciji tega skladišča in projekt dodelila Agenciji za radioaktivne odpadke (Agenciji RAO).

V Zavrtercu smo iz Agencije RAO tako prvič prišli poleti 1996, ko smo začeli s pripravami na prvo fazo sanacije zasilnega skladišča radioaktivnih odpadkov. Dela naj bi bila izvedena v dveh fazah. V prvi fazi naj bi najprej ugotovili točno vsebino radioaktivnih odpadkov, saj je bila dokumentacija o uskladiščenih odpadkih nezadostna in nezanesljiva, izmerili naj bi njihovo aktivnost, jih ločili na radioaktivne in neradioaktivne ter prepakirali v nove sode. Za izpeljavo teh nalog je bila izbrana skupina strokovnjakov ELME iz Inštituta "Jožef Štefan", ki je bila opremljena z mobilno enoto z vso potrebno opremo za izvedbo. V drugi fazi sanacije pa bi odpadke bodisi prepeljali v eno od obstoječih skladišč radioaktivnih odpadkov v Sloveniji - v skladišče nizko in srednje radioaktivnih odpadkov v okviru Jedrske elektrarne Krško oziroma v Republiško skladišče nizko in srednje radioaktivnih odpadkov v Brinju pri Ljubljani, ali pa bi odpadki ostali kar v saniranem skladišču v Zavrercu.

Kljub temu, da ste prebivalci Zavrterca že kar nekaj let težko pričakovali in si želeli, da bi bili odpadki čimprej

Stanje v skladišču po prvem odprtju leta 1996.

odpeljani iz kasarne, se nam je zdelo, da ste bili kljub temu na začetku sanacije do nas še precej nezaupljivi. Zato smo se odločili, da bomo vam in splošni javnosti ves čas sanacijskih del omogočili ogled vseh aktivnosti.

V skladu z načrtom smo najprej izvedli meritve začetnega stanja v okolici objekta ter skladišče pripravili za sanacijo. 2. septembra 1996 smo vstopili v skladiščni prostor. Prvi vtis ob vstopu ni bil zelo razveseljujoč. Zarjaveli sodi in različni materiali so bili raztreseni po prostoru, puščala je streha, zato so bili nekaeri sodi polni deževnice. Sanacijska dela v skladišču so potekala od 3. do 11. septembra. Vse odpadke smo premerili in shranili v nove sode, vse prosto ležeče odpadke pa prej še razrezali v majhne kose. Iz meritev smo ugotovili, da celotna izmerjena aktivnost radija v odpadkih ustreza aktivnosti razbite radijeve ampule, obenem pa so meritve pokazale tudi nepričakovano

Večje prostoležeče odpadke je bilo potrebno pred shranitvijo v sode razrezati na manjše kose.

kontaminacijo odpadkov z radioaktivnim ogljikom, kobaltom in cezijem. Zaradi ugotovljene kontaminacije z radioaktivnim ogljikom pa načrtovano ločevanje odpadkov na radioaktivne in neradioaktivne z uporabljenimi merskimi instrumenti ni bilo več mogoče. Tako so bili vsi odpadki le prepakirani. Tisti, ki so imeli stopnjo aktivnosti pod dovoljeno mejo, so bili obenem še označeni kot primerni za odlagališče neradioaktivnih odpadkov, torej za komunalno deponijo, vendar so bili tudi ti do nadaljevanja sanacije shranjeni v skladišču skupaj z ostalimi odpadki.

V skladišču sta bili tudi dve posodi s tekočimi odpadki. Te smo prepeljali na Inštitut "Jožef Štefan", kjer so vsebino analizirali. Radiološke analize so pokazale radioaktivno kontaminacijo, nadaljnje kemijske analize pa so pokazale tudi močno toksičnost odpadkov, ki so zato potrebovali posebno ravnanje.

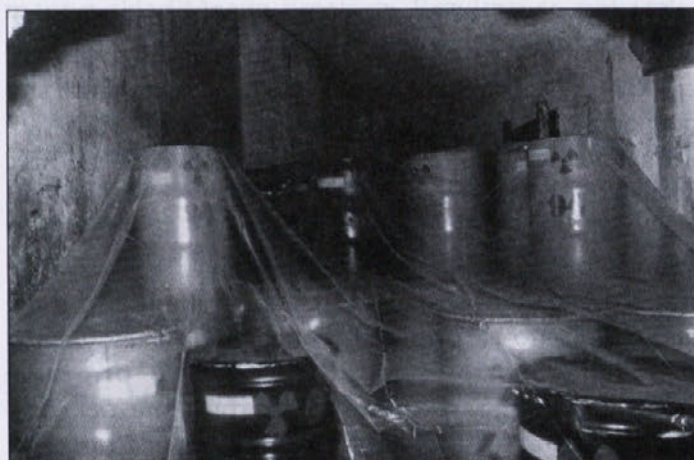
Po prepakiranju smo vse trdne odpadke shranili v 97 sodov s skupno težo 12 ton in z volumnom približno 30 m³. Sode in steklenci s tekočimi odpadki smo vrnili nazaj v skladiščni prostor in ga ponovno zazidali. Vse ostale prostore smo izpraznili, zaklenili vhodna vrata in prvi del sanacije je bil uspešno opravljen.

Po izvedeni prvi fazi sanacije so si bili strokovnjaki enotni, da zaradi slabih pogojev skladiščni objekt pri Zavrtaču ni primeren za daljše shranjevanje radioaktivnih odpadkov, zato je bilo odločeno, da se odpadke takoj, ko bo mogoče, preseli v Republiško skladišče radioaktivnih odpadkov pri Ljubljani.

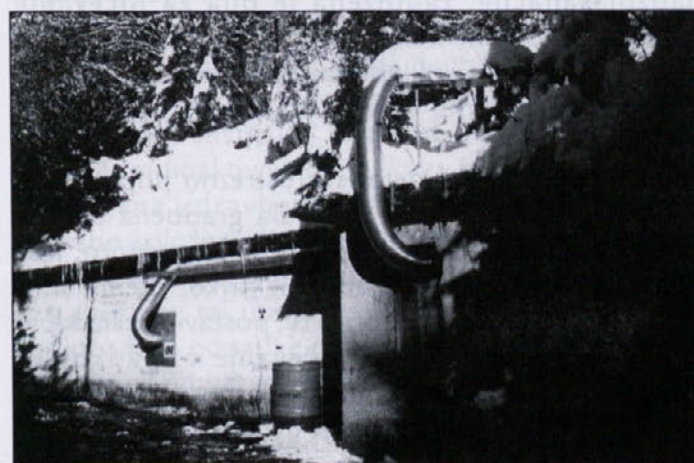
Kljub tej pobudi za čimprejšen prevoz odpadkov so vseeno pretekla kar tri leta, preden so bili za to izpolnjeni vsi pogoji. Glavno oviro za to je predstavljalo Republiško skladišče za nizko in srednje radioaktivne

Sortirna miza za ločevanje odpadkov na radioaktivne in neradioaktivne.

Stanje v skladišču po opravljeni prvi fazi sanacije; odpadki so prepakirani v nove sode, sode pa so za zaščito pred eventualnim pronicanjem vode v skladiščni prostor prekriti s polivinilom.

Objekt med začetnimi pripravljalnimi deli. Na objektu je že nameščena prezračevalna naprava.

odpadke v Brinju, ki od konca leta 1997 zaradi neurejenih statusnih vprašanj ni sprejemalo novih odpadkov.

Maja 1999 je vlada RS upravljanje skladišča v Brinju prenesla na Agencijo RAO in ji obenem dodelila tudi nalogo opravljanja javne službe za zbiranje in skladiščenje vseh radioaktivnih odpadkov, ki izvirajo iz zdravstvene, raziskovalne in industrijske dejavnosti v Sloveniji. To nam je omogočilo, da smo v skladišču v Brinju izvedli nujna popravila in ga lahko pripravili na sprejem odpadkov iz Zavrtača.

S tem, ko je bil pravno-formalni status Republiškega skladišča razrešen in je bilo Agenciji RAO naloženo, da v skladišče preseli odpadke iz Zavrtača, smo se v agenciji lahko lotili priprav na drugo fazo sanacije zasilnega skladišča v Zavrtaču. Načrt sanacijskih aktivnosti je predvideval ločitev radioaktivnih od neradioaktivnih odpadkov, obdelavo tekočih

odpadkov, dekontaminacijo skladišča in prevoz radioaktivnih odpadkov v skladišče v Brinju pri Ljubljani. Vse pripravljene postopke in dokumente sta pregledala Uprava RS za jedersko varnost (URSJV) in Zdravstveni inšpektorat Republike Slovenije (ZIRS) Ministrstva za zdravstvo.

S sanacijo smo začeli v začetku novembra 1999. Izvajali sta jo dve skupini strokovnjakov: podjetje IBE, d.d. je bilo zadolženo za pripravo tehničnega dela sanacije, za izpeljavo pripravljalnih del kot so priprava delovnega okolja, izkopavanje in gradbena dela, za prevoz odpadkov in za dela pri dekontaminaciji skladiščnega prostora. Skupina strokovnjakov z Instituta "Jožef Štefan" (IJS) z mobilno enoto za radiološko zaščito pa je izvajala meritve za radiološki nadzor sanacije, zadolžena je bila za ločevanje radioaktivnih od neradioaktivnih odpadkov in za dela pri dekontaminaciji skladišča. Vaše gasilsko društvo je skrbelo za požarno varnost objekta.

Najprej je bilo treba delovišče ustrezno pripraviti. V prvih treh dneh so tako potekala gradbena dela, s katerimi smo opremili delovišče z infrastrukturo, kjer ste nam pomagali z oskrbo z elektriko, uredili smo dovozno pot in prostore v objektu, postavili nakladalne in pomožne površine za ločevanje odpadkov in vzpostavili kontrolirano območje. Pripravi delovišča je sledilo strokovno usposabljanje delavcev za radiološko zaščito.

11. novembra 1999 smo spet stopili v skladišče. Razmere v skladišču so bile boljše, kot smo pričakovali. Predvsem smo se bali, da je v skladišče pronicala voda, do česar pa k sreči ni prišlo. Da bi lahko ustrezno ločili neradioaktivne odpadke od radioaktivnih, je bilo potrebno sode z odpadki še enkrat odpreti in odpadke v njih premeriti. Vsak sod smo dvignili s posebnim škripcem in prenesli v sosednji prostor, kjer smo odpadke raztresli po posebej za to narejeni sortirni mizi. S pomočjo proporcionalnih BETA/GAMA števecv za merjenje kontaminacije smo odpadke ločili na radioaktivne in neradioaktivne. Radioaktivne odpadke smo razdelili še na gorljive in stisljive in jih spravili v nove sode, vse neradioaktivne odpadke pa smo zbrali v posebnih kontejnerjih in jih z odobritvijo Zdravstvenega inšpektorata RS (ZIRS) kot komunalne odpadke odpeljali na komunalno deponijo.

Tekoče radioaktivne odpadke v steklenici in plastenki smo z mešanjem in strjevanjem s posebnimi kemijskimi spojinami (vermikulit) utrdili in v trdnem stanju

Kontejnerji za neradioaktivne odpadke.

Prevoz radioaktivnih odpadkov v Republiško skladišče v Brinju, nakladanje sode z odpadki na tovornjak.

uskладиščili v Brinju.

Med odpadki je bila tudi večja blagajna, ki ob prvem delu sanacije vsebinsko ni bila pregledana, to pot pa smo jo odprli in ugotovili, da je bila prazna. Ker pa je bila površinsko kontaminirana, smo tudi to odpeljali v Republiško skladišče.

Ločevanje odpadkov je bilo zaključeno sredi decembra 1999. Iz 97-ih sodov odpadkov, ki so bili v skladišču na začetku, je s sortiranjem nastalo šestdeset 210-litrskih in trije 320-litrski sodi (okoli 14 m³) radioaktivnih odpadkov ter 7 kontejnerjev (približno 20 m³) navadnih, komunalnih odpadkov. Tako smo z ločevanjem odpadkov na radioaktivne in neradioaktivne zmanjšali količino odpadkov, ki jih je bilo treba uskladiščiti v Republiško skladišče, kar za polovico. Vse sode in kontaminirano blagajno smo do konca 1999 v treh prevozi prepeljali v Republiško skladišče v Brinju. K prevozom ste precej pripomogli tudi sami s pluzenjem ceste, ki bi bila drugače slabo

Dekontaminacija skladišča - fizično odstranjevanje kontaminiranih plasti na steni z vrtnikom.

prevozna. Vsi prevozi so tako potekali brez zapletov, pri vsakem pa so bili ves čas prisotni radiološka služba Agencije RAO, inšpekcija Uprave RS za jedrsko varnost in Zdravstveni inšpektorat RS.

Za uspešen zaključek projekta sanacije skladišča radioaktivnih odpadkov v Zavrtaču je bilo potrebno skladiščni prostor še očistiti in dekontaminirati ter po dekontaminaciji objekt predati v neomejeno uporabo.

Že v prvi fazi sanacije 1996 smo vedeli, da je skladišče na nekaterih mestih na tleh kontaminirano z ogljikom, radijem in cezijem. Natančne meritve pa so pokazale tudi kontaminacijo sten in stropa ter na tleh nekaj tako imenovanih "vročih točk", kjer je bila stopnja kontaminacije precej višja kot drugod. Zato je bilo treba obstoječi načrt dekontaminacije spremeniti in dopolniti. Novi načrt je predvideval mehanično, kemično in fizično čiščenje prostora. Dekontaminacijska dela je izvajala skupina Kostak iz Krškega ob pomoči posebnega strokovnjaka iz jedrske elektrarne Krško. Najprej so odstranili zgornje plasti "vročih točk", da bi zmanjšali širjenje kontaminacije. Tla so bila poškropljena z vodo in dekontaminacijsko tekočino, da so se izognili kontaminaciji zraka. Po teh pripravah so začeli odstranjevati plast za plastjo betona po celotni površini tal, dokler niso odstranili okoli 3 do 4 cm v globino tal. Meritve so tedaj pokazale, da je večina tal očiščenih. Ostal je le še del, kjer je deževnica pronicala skozi razpoke v stropu in spirala radionuklide, ki pa so uhajali skozi betonsko ploščo v zemljo. Na tem mestu so odstranili celotno betonsko ploščo (debeline okoli 10 cm) ter dele zidov in približno 1m³ zemlje. Kontaminirane plasti na stenah in stropu pa so odstranili s kemičnimi topili in mehanskimi postopki.

Dekontaminacijske odpadke smo razvrstili podobno kot prej odpadke iz skladišča. Tako smo napolnili še 13 sodov z radioaktivnimi odpadki z zelo nizko aktivnostjo. Zadnji prevoz odpadkov iz Zavrtača smo opravili konec marca 2000.

Po dekontaminaciji smo še zadnjič izvedli natančne

meritve skladiščnega prostora. Rezultati so pokazali, da je bila aktivnost tal, sten in stropa povsod na ravni naravnega ozadja, dekontaminacija je torej uspela. Kmalu zatem je upravni organ potrdil odločbo, da je objekt očiščen v skladu z zahtevanimi predpisi in s tem primeren za splošno rabo. Tako smo vam ob otvoritvi vašega novega vodovoda objekt lahko simbolično predali v neomejeno uporabo.

Sanacija zasilnega skladišča v Zavrtaču je bila prva taka sanacija radiološko kontaminiranega objekta v Sloveniji. Najzahtevnejše pri celém projektu je bilo brez dvoma delo z javnostjo zaradi njenih predsodkov in strahu pred radioaktivnostjo in radioaktivnimi odpadki.

Dejstvo je, da so radioaktivni odpadki stranski produkt uporabe radioaktivnih elementov v nekaterih za človeka pomembnih dejavnostih. V tak namen je bila izdelana na primer tudi radijeva igla, ki se je razbila na Onkološkem inštitutu in zaradi katere je nastalo skladišče radioaktivnih odpadkov v Zavrtaču, saj je bila namenjena zdravljenju rakastih obolenj. Njeno uporabo splošna javnost odobrava, ne odobrava pa nastanka neizogibnih radioaktivnih odpadkov, ki nastanejo pri tej uporabi, kar je očitno protislovno. Radioaktivne odpadke moramo sprejeti, če želimo še naprej uporabljati radioaktivne snovi. Radioaktivni odpadki so kot vsak drug odpadek, zahtevajo le drugačna merila ravnanja in odlaganja. Če torej z njimi ravnamo strokovno in skrbno, smo s tem varni mi in naše okolje.

Agencija RAO
Barbara Fürst

Dekontaminacija je končana.

Vse slike: arhiv Agencije RAO, foto IBE

KS ZAVRATEC

Prireditve "Zavratec praznuje", ki je potekala na dan državnosti 25. junija, je bila najbolj odmeven dogodek poletja v Zavratcu. Župan Idrije g. Cveto Koder je uradno otvoril in nazdravil z vodo iz vodovoda vsem krajanom Zavratca. Najstarejši krajan Potoka Janez Kogovšek je skupaj z županom občine Idrije otvoril lokalno cesto Zavratec-Potok. Veselje krajanov pa je dopolnila direktorica agencije RAO dr. Irena Mele, ko je KS Zavratec izročila listino, ki potrjuje, da so prostori, v katerih so se nahajali radioaktivni odpadki, varni in ustrezajo vsem normativom za zdravo bivanje. Prireditve je res obeležila pridobitve glavnih temeljev za zdravo in urejeno bivanje v Zavratcu (infrastruktura, vodovod in čisto okolje).

Organizacija prireditve je zahtevala veliko dela in vsi so delo izvrstno opravili. Zahvala velja Kulturnemu društvu Zavratec za izvedbo kulturnega programa in Gasilskemu društvu za tehnično organizacijo prireditve in zabavnega večera. Ne smemo pozabiti tudi na številne sponzorje, ki so prireditve omogočili.

Življenje pa teče naprej in z njim nove potrebe in želje. Spanje na starih lovorikah se še nikoli ni pokazalo kot pametno. Največji načrti kraja so še vedno urejene ceste oz. nadaljevanje asfaltacije cest v kraju. Pri tem se KS poskuša držati načrtanega plana, vendar nastopa odstopanje predvsem zaradi težav s financiranjem. Letošnje leto ni KS Zavratec prejela sredstev iz proračuna Občine Idrije, oz. je bila investicija v okrnjeni velikosti predstavljena na leto 2001. KS Zavratec je načrtovala investicijo v vrednosti 6 mio SIT za leto 2000, vendar se po planu Občine Idrije planira v naslednjem letu investicija v ceste le v vrednosti 2,2 mio SIT. Težave s pridobitvijo sredstev oz. zmanjševanjem željenih del se

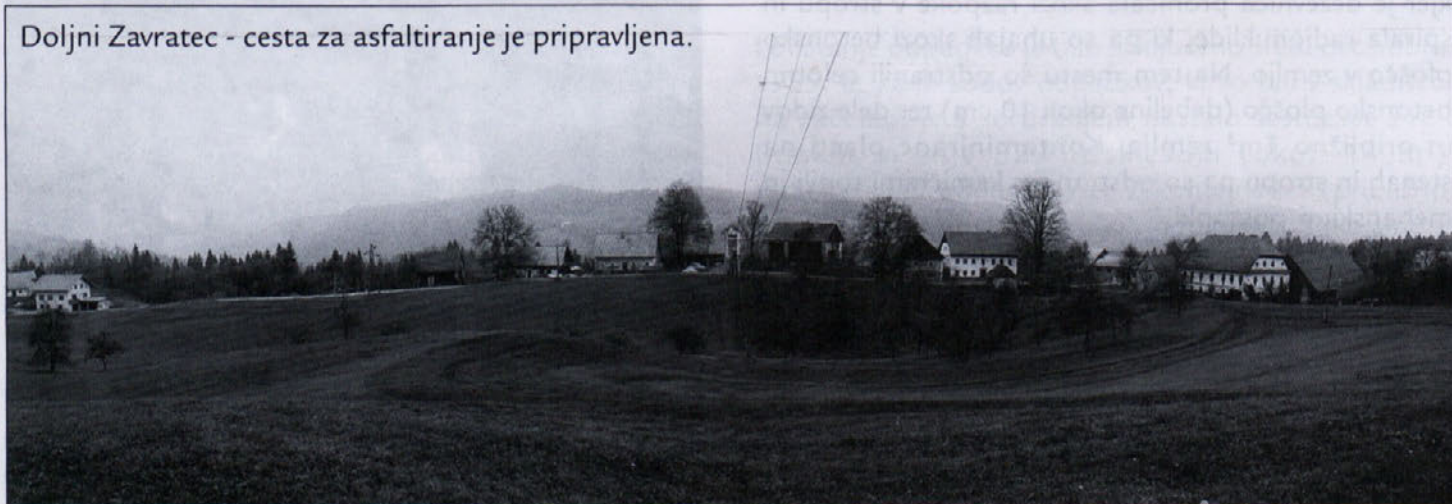

Župan Cveto Koder in najstarejši Potočan Janez Kogovšek sta prerezala trak ob otvoritvi nove asfaltne ceste v Potok.

kažejo v celi občini Idrija, najbolj pa pri manjših KS v občini, med katere sodi tudi Zavratec. Predsedniki KS smo županu Idrije na skupnem sestanku prikazali problematiko manjših krajev v občini in težav pri pridobivanju sredstev. Skupna ugotovitev predstavnikov manjših KS je, da za delitev sredstev ni pravilni kriterij gostota poseljenosti in število prebivalcev, temveč tudi upoštevanje demografske ogroženosti podeželja. Pri delitvi sredstev iz občinske blagajne pa vplivajo tudi sredstva, ki jih uspejo krajan zbrati sami.

Glede na trenutne razmere, se je svet KS odločil, da nadaljujemo z deli v letu 2000 po planu, glede na finančne možnosti, saj razpolagamo le z lastnimi sredstvi. Odločitev ima določene prednosti, ki so prevladovala pred predstavitvijo del za leto 2001. Priprava na asfaltiranje oz. izdelana zemeljska dela in naknadno asfaltiranje omogoča umiritev terena in delovanje brez razpok na asfaltu. Pripravljena cesta za asfaltiranje ima več možnosti za pridobitev sredstev za asfaltacijo.

Doljni Zavratec - cesta za asfaltiranje je pripravljena.

Glede na sredstva so bila izvedena zemeljska dela na dveh lokacijah. Zavratac 30 do Zavratac 34 in občinska meja pri Potok 5 do Potok 6. Predračunska vrednost del znaša 2,3 mio SIT. Skupna dolžina pripravljene ceste za asfaltiranje je 460 m (250m v Zavratacu in 210m v Potoku). Zaradi pomanjkanja sredstev dela niso

bila izvedena na odseku Potok 6 - Potok 7 v dolžini 130 m. Dela so potekala v oktobru, izvajalec del pa je bil Viktor Vegelj.

Izvedena dela bodo bistveno olajšala izvajanje pluženja, saj so ceste oz. odseki razširjeni in lažje prevozni. Koliko novo asfaltiranih javnih poti v Zavratacu lahko pričakujemo v naslednjem letu, je težko napovedati. Znana je visoka cena asfalta, ki se giblje okoli 3.000 SIT/m². Bliža se tudi konec zbiranja samoprispevka in s tem dokaj negotova prihodnost nadaljevanja modernizacije cest v kraju. Glede na dosedanje izkušnje pri zbiranju sredstev krajanov za napredek kraja pa lahko ostanemo optimisti tudi v bodoče.

Darko Bogataj

Župan Cveto Koder izroča dr. Ireni Mele iz Agencije RAO darilo z idrijsko čipko.
Vse fotografije: Robert Rijavec.

OD KOD IME "ZAVRATEC"

Zavratac je danes majhna vasica na severovzhodu občine Idrija. Lahko bi rekli, da se nahajamo na tromeji med Gorenjsko, Notranjsko in Primorsko.

Včasih je tu čez vodila glavna prometna pot iz Gorenjske v Vipavsko dolino. Tudi les za idrijski rudnik so tu čez tovorili.

O pomenu kraja in izvoru njegovega imena nam pričajo nekatera zgodovinska dejstva in ljudsko izročilo.

V davnih časih naj bi "žirovsko kotlino" - od Hlevnega vrha pa tja do Sovodenj, pokrivalo jezero, po katerem se brodarili les iz Škofje Loke v Idrijo in še naprej. Nad Podklancem so brodove privezovali ob skale na obrežju, nato pa les dalje čez Zavratac tovorili s konji (bukov les - žir - Žiri). Jezero naj bi čez mnoga leta izginilo (kako, se ne ve; menda naj bi popustili jezovi). Tudi reka Sora je izpodjedala (tako kot še danes) kamenine in tekla vedno nižje. Tako je nastala žirovska dolina pa tudi znamenite Matjaževe kamre.

A ne le to. Za nas Zavračane so pomembne izpodjedene skale v hribu nad Podklancem oz. pod našo vasjo, v obliki vrat, po kateri naj bi kraj dobil ime. Še vedno naj bi obstajala tudi kljuka, vdelana v skalo, kamor so privezovali čolne. Naselje za temi vrati se je tako poimenovalo Zavratac.

V času turških vpadov v naše kraje se je Zavratac imenoval Zavrta, tedaj je bil ustanovljen tabor s tem imenom. Prvi ohranjeni zapis, ki kaže na ime Zavratac, je iz leta 1630 in se pojavi v urbarjih škofjeloškega gospostva. Toda še danes ni natančno znano, kdaj je ime nastalo. Ljudsko izročilo pravi, da je na mestu, kjer stoji sedanja cerkev, stala kapelica že okoli leta 1200. Janez Vajkard Valvasor je to cerkev omenjal v drugi polovici 17. stoletja kot eno izmed 27 podružničnih cerkva vrhniške župnije.

Pod župnijo Zavratac naj bi do konca 1. svetovne vojne spadala še naselja Ravne Izgorje, Podklanc, Črna. Po podpisu Rapalske pogodbe leta 1920 pa se ti kraji odcepijo od Zavrataca. Zavratac je bil takrat priključen Italiji in s tem se je poitaljanilo tudi njegovo ime - Saurazzi. Šele po letu 1947 je kraj spet dobil slovensko ime.

Imamo torej zanimivo preteklost in lepo ime svojega kraja.

Jožef Lazar (Z.16)

KAMNOSEŠTVO - "ŠTANCARIJA" - NA ZAVRAŠKEM

V tem kratkem opisu bi vam rad po pripovedovanju starih ljudi opisal del kamnoseštva "štancarije" na našem območju. Knjižnih zapisov žal ni. Njihove izdelke pa vidimo po vasi in njeni okolici.

Kamnoseki ("štancarji") so živeli in delali v Spodnjem Zavratcu - Šternskem griču - v smeri bližnice Podklanec Žiri. To ime izhaja iz tega, ker so tu "štancali" šterne - vodnjake in ostale izdelke in kamnja (vhodne in okenske portale, čebre, lijake, stebre, vogalnike, korita za vodo...). To delovišče je bilo severno od Šternskega griča - Naceta - ob poti proti Podkclancu.

Kakih 150 m levo v gozdu so še vidni ostanki "štancanja" - odpadki, nasuti v dolino. Po pripovedovanju očeta naj bi bil tu zasut kamniti čeber, kateri se jim je razbil. V okolici pa so vidne skale. Primerne za obdelavo - štancanje. To je sivi apnenec. Ti "štancarji" so tu približno od 17. do 19. stoletja.

Če se sprehajaš po vasi, vidiš na cerkvi in na mnogih kmečkih hišah vratne in okenske portale, stopnice, korita, čebre, lijake, vogalne kamne itd.

Tako je na Šternskem griču, kjer naj bi živeli štancarji, prag in vhodni portal od tu. Spodaj pod hišo pa sta bili dve šterni - vodnjaka, s štancanim kamnom. Tu so tudi kladiva, s katerimi so obdelovali to kamenje.

Pri Slabetu je na zadnjih vratih ("tamale") in vratih v klet kamnit portal - zelo ozke oblike, kar je edino tu. Glavni vhod pa je novejši - betonski.

Vratni portal pri Matjaževi kovačiji nosi letnico 1889. Ta kmetija je omenjena že v kroniki škofjeloškega

Vhodni portal pri Matjažu z letnico 1882.

gospodarstva kot posestnik Kalčič - leta 1630. V kuhinji je tudi velik kamniti čeber, drži približno 400 litrov, in lijak. Na koncu štale, kjer je bil vhod v "gepel" vidimo vhodni portal z letnico 1882. Na začetku štale pri javorju na desni strani pa je stala mogočna šterna - vodnjak. Ta vodnjak je bil narejen v celi globini iz "štancanega" kamnja v obliki velikega vrča. Globok je bil 10 m. Nekega poletja je v javor, ki je rasel zraven, udarila strela in poškodovala to šterno. Zato se je zaradi poškodb čez nekaj časa sama zrušila, v njeni globini pa so ostali zasuti lepi štancani kamni.

Kamniti čeber v kuhinji, 420 litrov.

Detajl notranjosti čebra.

Ko se dvigamo po cesti navzgor proti Zgornemu Zavratcu, pridemo do naslednje kmetije - pri Rupniku - malo prej je na levi strani tik ob cesti hiša - pri Korelnu - to je bila včasih rupnikova "bajta". Ta ima vhodni portal z letnico 1891.

Novejša hiša pri Rupniku nima takšnih kamnitih izdelkov. Zraven je nekoč stala stara hiša. Namesto nje je danes poslopje, ki ima še ohranjen vogal stare zgradbe. Levo čez cesto stoji štala - novejša. Na južni strani ima portal, ostanek stare štale, z letnico 1893. Malo naprej ob glavni cesti pa stoji kapela z okroglima kamnitima stebroma na vhodu.

Prej v križišču gremo desno navzgor in pridemo do kmetije pri Brniku. Ta hiša je tudi stara. Ima lep vhodni portal z letnico 1887, ki je bil vgrajen pozneje. Na desni

strani stoji kašča, še starejša od hiše. Vhod v klet in zgornji prostor - izbo je iz tega kamna, žal brez letnice.

Malo višje je na levi strani kmetija - pri Mažinat. Tu je stara hiša, še starejša pa je kašča. Tu je nad vhodom letnica 1679. Je med starejšimi letnicami in je zanimiv vhod, ker je raven - pravokoten. Na hiši pa je vhodni portal z letnico 1835. Zanimiv je glavni vhod s severne strani hiše.

Nato gremo čez vas do cerkve. Nad vhodom v cerkev je letnica 1647. Na zvoniku na južni strani pod linami pa je letnica 1747. Zadaj na vzhodni strani so lepo vidni vogalni kamni - štancani. Ko stopimo v cerkev sta zadaj pod korom dva okrogla kamnita stebra. Spredaj pred prezbiterijem na levi in desni strani pa kamniti podstavki obokov in vhod v zakristijo. Spodaj pod cerkvijo stoji župnišče - farovš. Ta je iz 18. stoletja, glavni portal nosi letnico 1895, kar kaže, da je bil večkrat predelan.

Malo naprej proti Potoku pa je pri Birt - včasih gostilna. To je tudi starejša hiša, vendar je vhodni portal z letnico 1889.

Omenim naj še sosednjo kmetijo - pri Kameniku. Ta ima tudi lep vhodni portal. Je redka hiša, ki ima v veži kamniti tlak.

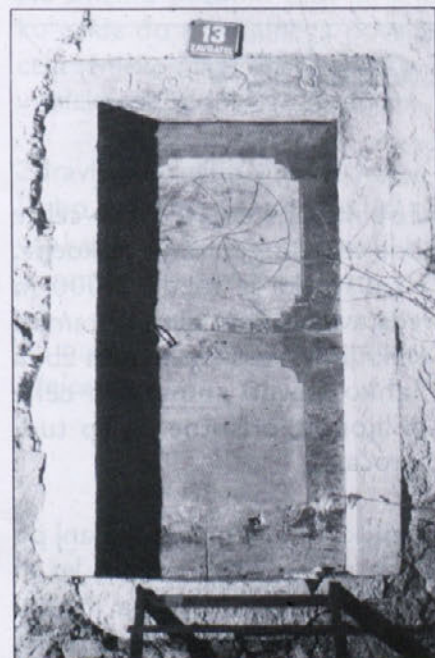
V tem prispevku sem vam hotel na kratko opisati delo in izdelke teh kamnosekov - "štancarjev" - v našem kraju. Vse to si velja ogledati.

Mislím, da si kraj z vsem tem zasluži svoj JAZ.

Alojz Kogovšek

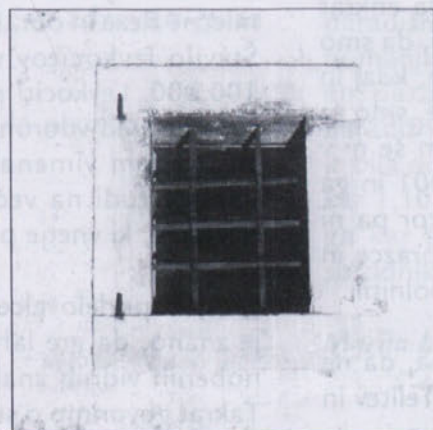
Vhodni portal in vrata pri Kameniku.

Vhod na kaščo pri Mažinatu z letnico 1678.

Okenski portal pri Kameniku.

Okenski portal na kašči.

Kamniti tlak v veži pri Kameniku.

*Vse fotografije:
Robert Rijavec.*

NOVOSTI PRI OZNAČEVANJU GOVEDI

Čeprav to ni ravno tema, ki bi zadevala kulturo, sem vseeno sklenil prispevati kratek članek o označevanju govedi. Marsikdo je o tem že slišal ali bral, dozdeva pa se, da nekateri niso prav razumeli. Vsekakor obstaja dejstvo, da se pojavljajo napačne govorice. Zato bi rad na kratko predstavil novi sistem označevanja govedi.

Tele bo moralo biti oštevilčeno najkasneje do dvajsetega dneva starosti. Potrdilo o oštevilčenju, ki ga sedaj hrani rejec, se bo potem poslalo v centralno računalniško bazo. Rejec bo v štirinajstih dneh dobil po pošti potni list, ki mora spremljati to žival do konca. Sestavni del potnega lista bosta dva kupona v obliki dopisnic. Ko rejec žival proda, izpolni kupon "ODHOD", ga odtrže in pošlje pooblaščenemu veterinarju. Ostanek potnega lista izroči kupcu, ki ob prihodu domov izpolni drugo dopisnico "PRIHOD" in jo prav tako odda veterinarju. Po pošti bo potem prejel nove kupone - dopisnice, na katerih bo kot lastnik že napisan on. Brez potnega lista se žival ne bo smela premeščati v drug hlev. Na ta način bo omogočena popolna sledljivost živali. Ob pojavu neke bolezni se bo samo na podlagi ušesne številke lahko skoraj v trenutku izvedelo, v katerih hlevih se je ta žival nahajala doslej.

Novost bo tudi to, da se bo morala na vsaki kmetiji voditi hlevska knjiga, v kateri bodo točni podatki vseh živali na kmetiji. Poleg tega bo vpisan pooblaščen označevalec, ki v tem hlevu številči živali. To bo lahko delavec selekcijske službe (kontrolor), pooblaščen veterinar ali pa na velikih kmetijah (50 živali) lastnik sam.

Kot vsaka novost je tudi ta sistem na prvi pogled zapleten in nepotreben, vendar sem prepričan, da bo boljši in enostavnejši od sedanjega, samo da enkrat steče v praksi. Saj moramo vendar vsi priznati, da smo za tri tedne staro tele popolnoma prepričani, kdaj in katera krava ga je telila, ko pa ima tri mesece, smo že v resnih dvomih! Mar ne? Sicer pa ta sistem še ni v veljavi. Uvajati naj bi ga začeli v januarju 2001 in ga do konca istega leta tudi dokončali. Vsekakor pa ni treba nikomur skrbeti, ker vam bomo vse obrazce in knjige priskrbeli in vam jih tudi pomagali izpolniti.

Za zdaj je nujno samo, da je žival oštevilčena, da ne izgubi vseh števil in da imate tudi potrdilo "Telitev in

Fotografija: Robert Rijavec.

označitev živali", ki vam je bilo izročeno ob oštevilčenju te živali. Brez tega potrdila namreč niste upravičeni do premije - 18.000 SIT, ki pa seveda velja samo za bike in vole. Če slučajno imate tako žival, ki ima številko, pa nimate potrdila zanje, se obrnite na Kmetijski inštitut Slovenije, telefon 01 4375 375. Tam boste izvedli, na katerem kmetijskem zavodu je bila številka izdana in telefonsko številko tega zavoda. Tja potem zaprosite za kopijo potrdila, ki vam ga bodo poslali po pošti. Morda velja še poudariti, da natanko prepisete ušesno številko (pozor: cela številka je sedemmestna), da ne bo prišlo do napak.

Na koncu vas vabim k dobremu sodelovanju in vas lepo pozdravljam.

Vaš kontrolor **Erznožnik Rado**

SOMATSKE CELICE V MLEKU

V mleku najdemo tudi oblikovane celice. To so celice mlečne žleze in obrambne celice organizma - levkocite. Število levkocitov v litru mleka je med 10.000 in 100.000. Levkociti predstavljajo normalno obrambo vimena pred vdorom mikrobov. Kadar pa krava zboli za vnetjem vimena, lahko število somatskih celic naraste tudi na več milijonov, prisotne pa so tudi bakterije, ki vnetje povzročajo.

Mastitis pridelovalcem mleka ni tuja bolezen, manj pa je znano, da gre lahko za mastitis tudi takrat, ko ni nobenih vidnih znakov niti pri živali niti na mleku. Takrat govorimo o subkliničnem mastitisu, ki ga lahko

spoznamo le po povečanem številu somatskih celic, v mleku pa lahko z bakteriološko analizo ugotovimo povzročitelja vnetja. Spremembe pa so v sestavi in količini mleka. Te spremembe niso zaželeni niti pri pridelovalcu mleka niti v mlekarni.

Poraba krme na liter pridelanega mleka se poveča za cca. 10%, zmanjša se prireja mleka na molznico (pri številu somatskih celic >750000 je mleka manj za cca 12%), krave s subkliničnim vnetjem vimena so nevarne, da širijo vnetje na druge krave z izločanjem bakterij.

V mlekarni pa mleko z veliko celicami vpliva na slabo kvaliteto mlečnih izdelkov in krajša rok trajanja in napake kot je npr. grenenje. Zaradi sprememb beljakovin iz takega mleka dobimo bistevo manj sira.

Vzrok povečanja števila celic pa ni nujno vnetje vimena, zato sama analiza celic brez ugotavljanja povzročitelja vnetja vimena za zdravljenje mastitisa ne pomeni prave sanacije hleva. V mleku posamezne krave se število celic lahko poveča tudi, če molzni stroj ne deluje pravilno ali pa če ima krava dalj časa nepravilno prehrano. Tudi težave s parklji lahko posredno izzovejo pojav mastitisa, saj je v hlevu zaradi vnetja parkljev veliko bakterij, ki lahko povzročajo tudi vnetje vimena. Še važnejše pa je, da zaradi bolečih parkljev žival zadržuje mleko, molža ni popolna in ostanek mleka v vimenu pomeni gojišče za prisotne bakterije. Ostali vzroki za povečanje celic so še: sprememba obroka, hitre vremenske spremembe, sprememba molznika, nenaden hrup,...

Ne smemo pozabiti tudi na krave v fazi zasuševanja, ko pride do normalnega povečanja števila somatskih celic. Mleko molznice v presuševanju nikakor ne spada v mleko za oddajo v zbiralnico.

Zdravljenje vnetja vimena naj vedno opravi veterinar, ki bo vzel vzorce tudi za bakteriološko analizo iz vsakega seska in ugotovil katero zdravilo je za posamezno kravo primerno.

Po navodilih Veterinarskega zavoda povzela
Mojca Bogataj

DOBRA LETINA ZA PARADIŽNIK

Vedno mi je lepo urejena zunanost hiše in njena okolica veliko pomenila, zato se kot za hobi ukvarjam z obdelovanjem vrtnička in rožami na oknih. Že pokojni oče je imel zelo rad rože - še posebej nageljne. Tako je vzgajal tudi nas.

Fotografija: Marija Lehmann

Gojenje rastlin potrebuje mnogo časa in potrpljenja. Ko spomladi skopni sneg in se zemlja osuši je potrebno pripraviti njivo, jo pognojiti ter zasaditi vrtnine in rože. Potem pa je potrebno vse leto skrbeti, da v vrtu ni plevela in da rastlinam ni suša. Največ dela je z zalivanjem. Vodo, s katero zalivam, pripravim sama. V večjem čeburu travo in koprive zalijem z vodo. To večkrat premešam in pustim, da nekaj časa gnije, potem pa vse vrtnine in rože zalivam s to hranilno vodo. Da moj trud ni zaman, vem takrat, ko se na oknih razcvetijo rože, vrtnine pa obrodijo svoje sadove.

Letošnje poletje je bilo polno lepega sončnega vremena, kar je zelo dobro vplivalo na zorenje paradižnika. Letina je bila res dobra, tako da mi solate ni manjkalo. Še preveč je bilo, saj sem imela samo en paradižnik za kosilo lahko najmanj trikrat. Paradižnik je bil res lep. Povprečna teža posameznega je bila od 60 dag do 1 kg, medtem ko je največji tehtal kar 1,10 kg. Vsega se ni dalo sproti pojesti, zato sem ga kar precej skuhala v mezgo, nekaj pa razdala sorodnikom in sosedom.

Marija Lehmann

DELO PROSTOVOLJNEGA GASILSKEGA DRUŠTVA V ZAVRATCU

V tem članku bi popisal delovanje Prostovoljnega Gasilskega društva (PGD) Zavratac v smeri preventive. Treba je reči, da je požarna osveščenost Zavratačanov kar dobra saj je posedovanje gasilskih aparatov na prah v zadnjem času kar poraslo. Da ti aparati dobro delujejo, se vsako leto dajejo na preventivni pregled pooblaščenemu servisu. Na tak pregled smo dali letos v maju aparate iz društva kot tudi iz vsega naselja Zavratac.

Avgusta je PGD Dole organiziralo gasilski rali na relaciji Dole - Zavratac - Vrsnik - Ledine - Dole. Udeležena so bila društva iz imenovanih krajev, v vsakem kraju pa so morali udeleženci opraviti eno od dejavnosti, ki spada k usposobljenosti kadra vsakega prostovoljnega gasilskega društva. Tako so v Doleh izvedli vajo postavitve sistema s prečrpavanjem vode z več gasilskimi črpalkami, kar pride v poštev na požariščih, kjer je med požarom in zajetjem velika višinska razlika ali večja oddaljenost požara od zajetja. Na poti do Zavratac je udeležence presenetil še namišljeni gumidifekt. Ob vodnem zajetju v Potoku, ker tega v Zavratacu nimamo, se je izvajal klasičen gasilski napad s štirimi napadalci, kar pride v poštev ob požaru, kjer se gasijo navadne gorljive snovi - preprosta gospodarska poslopja, hlevi, kozolci. Na Vrsniku so udeleženci gasili z gasilnimi aparati na prah - v tem primeru razlito plinsko olje - nafto, za kar so že potrebni gasilni aparati, in tak požar že zahteva večjo strokovnost, ker je goreča snov težje pogasljiva. Lahko bi rekli, da se je potrebnost znanja stopnjevala, saj je bila zadnja naloga udeležencev v Ledinah reševanje ponesrečenca, ki je bil že omamljen od dima, iz gorečega objekta. Reševalci so bili opremljeni z dihalnim aparatom, ki omogoča reševalcu dihanje tudi v prostoru s strupenimi plini. Gasilec - reševalec nosi na hrbtu kisikovo jeklenko, ki je preko cevi in ventila za regulacijo tlaka povezana z masko na obrazu reševalca, vsled česa lahko le-ta nemoteno diha. Ta vaja je za naš sodobni čas zelo pomembna, saj si ne moremo misliti gašenja in reševanja iz sodobnih stanovanjskih hiš zaradi gorenja lakiranih površin in razne plastike, posebno pa še gašenja industrijskih objektov. Po

končani vaji je bila v gasilnem domu v Doleh še analiza vaje, kjer smo ugotovili, da je bila vaja uspešna in dobro organizirana.

V oktobru - mesecu požarne varnosti pa smo se člani PGD Zavratac udeležili sektorske vaje Gasilske zveze Logatec na povabilo PGD Medvedje brdo. Na tej vaji je sodelovalo več društev iz Logaške zveze, nas pa so povabili kot sosednje PGD. Vaja je potekala v vasi Potok, kjer je namišljeno gorelo več objektov in je bil tako potreben poseg več gasilskih društev. V praksi je tak poseg potreben, kjer izbruhne požar v strnjem naselju in je potrebno varovanje sosednjih objektov.

V oktobru smo imeli vajo tudi doma v Zavratacu in sicer je bil prikazan gasilski napad na gorečo stanovanjsko hišo in varovanje sosednje stavbe, v tem primeru kozolca, v neposredni bližini požara. Drugi del vaje pa je prikazoval reševanje ponesrečenca, omamljenega z dimom iz kurilnice v stanovanjski hiši. Pri reševanju so bili reševalci opremljeni z dihalnim aparatom. Moram povedati, da tudi naše PGD sedaj poseduje v svoji opremi dva dihalna aparata.

Na gasilskem domu v Zavratacu je na novo montirana tudi gasilska sirena, saj je dosedanja odslužila svojemu namenu, pa tudi njena lokacija ni bila najbolj primerna.

V novembru je v Idriji potekal tečaj za gasilske podčasnike, ki sta se ga iz našega društva udeležila dva člana.

Naj napišem, da PGD Zavratac dela na tem, da se posodablja in strokovno usposablja, skratka, da opravlja dejavnost, zaradi katere obstaja.

Janko Rupnik

SREBRNI MAŠI NA PRAZNIK SVETEGA URHA

Na praznik farnega zavetnika sv. Urha smo v Zavrvcu praznovali srebrni maši dveh duhovnikov, domačega župnika Danila Kobala in domačina Janeza Kržišnika z Medvedjega Brda.

Za ta praznik smo se v župniji še posebej pripravili. Slovesno okrašena cerkev je pričakala jubilanta. Z vseh strani naše župnije in tudi od drugod so prišli ljudje, da bi se, zbrani ob oltarju, Bogu zahvalili za dar duhovništva, njuno delo in zvestobo. Sodelovanje cele župnije in vseh stanov pri maši, pevski zbor, vse je pozdravljalo in se veselilo naših dveh srebrnomašnikov. Pridne roke gospodinje so poskrbele, da telo ob duši ni bilo prikrajšano. In kar nismo se mogli raziti po maši dopoldne, zbrali smo se še popoldne na Medvedjem Brdu najprej pri večernicah, ki so jih popestrile pete litanije, nato pa še na domu Janeza Kržišnika.

Danilo Kobal, rojen leta 1950 v Sanoboru v župniji Col v na Vipavskem kot zadnji izmed petih otrok v družini, je župnik v naši župniji že deseto leto. Prosili smo ga, naj nam spregovori sam.

• Kdaj ste se odločili za duhovniški poklic in kako so vašo odločitev sprejeli starši in prijatelji?
Za duhovniški poklic sem se odločil že v osnovni šoli, seveda pa je odločitev zorela še v semenišču v Vipavi. Mojo odločitev

so domači sprejeli z odprtimi rokami, še posebej mati in oče. Prijateljem pa se je zdelo čudno, kako se more tako družaben, vesel, normalen človek odločiti za kaj takega.

• Ste bili kot študent vzor drugim ali ste se držali zlate sredine?

(Smeh) JA, bolj zlate sredine, bi rekel.

• Kako je duhovniku, ko ga premestijo v drug kraj? Se je težko vključiti v drugo skupnost?

Vsaka stvar ima svoj začetek in začetek je težak. Potrebuješ nekaj časa, da stvar "zalaufa", drugače pa je to del službe.

• Kakšni so vaši načrti v prihodnje? Kako ocenjujete sodelovanje z župnijo?

Z župnijskim svetom smo se že pogovarjali o prenovi cerkvene fasade. Kar pa se tiče sodelovanja med župnijo in krajem, pa je odvisno od vas. Le izraziti morate svoj interes in željo po sodelovanju. Z moje strani, če bo le mogoče, ne bo težav.

Hvala lepa za pogovor.

Pogovarjal se je **Tomaž Mivšek**

Srebrnomašnika Danilo Kobal in Janez Kržišnik.
Fotografija: Robert Rijavec.

POZDRAV SREBRNOMAŠNIKOMA PRI SV. URHU

g. DANILO in g. JANEZ

*Na glas zapel je farni zvon,
k sveti maši pohitite,
naznanja danes naš patron,
srebrno mašo mi slavite.*

*Pred vami zdaj sta mašnika,
srebrni lok sta dokončala,
v vinograd božji zvesto šla,
boje mnoge zmagovala.*

*Od rojstva, ko vzdrti srce,
nas vodita po pravi poti.
Odprte njune so roke,
odprte so za nas v dobroti.*

*Pozdravljeni, gospod Danilo,
v krajih naših ste pastir,
pristrčno vaše sporočilo,
z božjo voljo ni ovir.*

*Kamor sega naš pogled,
na Urhovo nedeljo,
je mir nad nami ves razpet,
v srcu našem je veselo.*

*Pomisli, dragi, mladi rod,
življenje celo se odpira,
kjerkoli bode vaša pot,
vera najboljša je izbira.*

*Leta hitro vsem teko,
pozdravljen vajin jubilej,
petindvajset je odšlo,
vinograd čaka spet kot prej.*

*Zapojmo vsi veselo,
hvaležni, Bogu v čast,
saj mašnika je delo,
pogum, veselje, veri rast.*

Izidor Rejc

ČIPKARIJA - KLEKLARIJA

Ko v jeseni slana pobeli travnike in se okenske rože preselijo v notranjost bivalnih prostorov, se izgubi sled za barvito lepoto travnikov in živo paletu okenskih polic. Takrat napoči čas, ko si človekova duša, nenasitna lepote, izmisli kaj drugega. Samo, da je lepó. In lépo. In med temi stvaritvami je tudi kleklanje. Ko se mu enkrat približaš, si ga vzameš, te osvoji.

Je ena od mnogoterih zimskih obrti na Slovenskem. Včasih je bilo tako: ene ženske so klekljale, druge predle volno ali lan, tretje vezle in pletle. In zimski dolgi večeri so bili kratki, saj so se po večini zbirale skupaj zdaj v eni zdaj v drugi hiši. Seveda ne vedno. In to so bili večeri polni pesmi, zdravega humorja, pripovedovanja, smeha. Brez televizorja in radia. Ali si sploh lahko danes kaj takega predstavljamo?

Pa pojdemo v teh vrsticah nazaj h kleklanju. Ne o splošni zgodovini in vseh mogočih letnicah, marveč od kdaj in kako ga zaznavamo v našem kraju, na našem območju. Z gotovostjo lahko trdimo, da sega ta lepotka že v prvo polovico prejšnjega stoletja - sodeč po čipkah, namenjenih za bogoslužje. Zanešena je bila iz idrijskega konca in iz Lučin.

Spomin me pelje nazaj v leta, ko sem še kot punčka opazovala moje tete, kako so čvrsto med prsti premetavale lepe lesene figurice in ustvarjale prave umetnije. Tudi naslednji rod se je rad učil te spretnosti, dekleta in tudi kakšen fant vmes.

Zaključek tretjega tečaja z razstavo leta 1999. Fotografija: Nataša Mivšek.

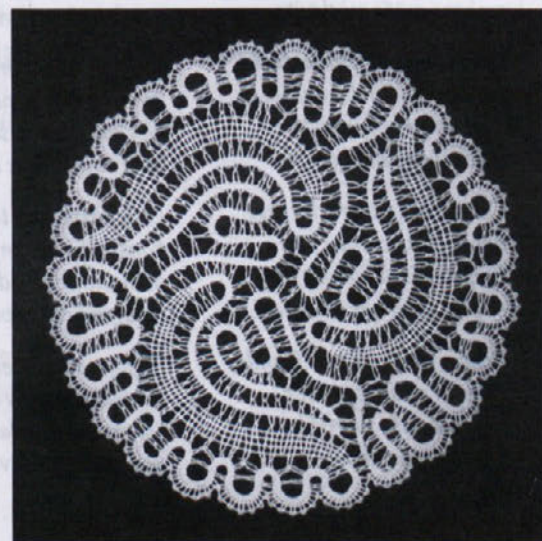

In če greš danes na razstavo čipk, kar ne moreš verjeti, kakšno domišljijo v vzorce izvablja človeški um. Ko gledaš vse to, se ti oko kar spočije na preprostem idrijskem risu.

V naši vasi in okolici so ženske klekljale za prodajo v čipkarske zadruge v Rovte ali v Žiri. Teh naših kljekljaric bi takrat lahko našteali več kot petnajst. Kot omenjeno, tudi kleklarji so bili. Vedno pa je bilo to delo "mizerno" plačano. Kljub temu so to radi delali, da so tako dobili

*Že pravi "mojster" Urban Kogovšek
... in njegov izdelek v 3. tečaju klekljanja.*

kakšen svoj dinar. Nekajkrat sem imela priliko nesti čipke v prodajo. Ko sem prinesla tisti mam'ci plačilo, sem ji rekla, kako malo plačajo. Pa mi odgovori: "Da je le nekaj in da čas hitreje mine."

Mislim si, da je podoba čipke podoba slovenske žene: skromna - čeprav bogata in skrivnostna. Lahko je čipka tudi podobna življenju: polna ovinkov, slepih poti, mostičkov, itd. Če boš upošteval pravila, bo izdelek res lep.

Pred petnajstimi leti so se kleknanja v naši šoli učili pri pouku gospodinjstva. Pred petimi leti pa je OŠ Zavratac s Čipkarsko šolo iz Idrije organizirala štirikrat po trideset urni tečaj. Mentorica je bila dve leti ga. Maja Svetlik, naslednji dve leti pa ga. Marinka Rupnik. Obisk je bil prvo leto zelo velik - 12 oseb, kasneje nekaj manj. Zadnjih dveh tečajev sem se udeležila tudi sama. Prvič za bulo, prvič s klekelni v rokah. Ni mi bilo žal! Nikoli prej si nisem predstavljala, da bi me "ta reč" tako "zastrupila". Prav vsi smo bili zadovoljni, saj nam je ga. Marinka predajala znanje iz svoje dolgoletne prakse - in iz srca. Ob koncu tečaja 18. junija 2000 smo naredili razstavo naših izdelkov, ki je bila prav lepo obiskana. Takrat smo sklenili, da si do zdaj pridobljeno znanje še utrdimo, čez nekaj let pa zopet na tečaj!

Če se prav pomisli, je res, da edino znanja človeku ne more nihče vzeti. Tudi kleklarskega. Daje mu dober občutek že v mladih in srednjih letih, če pa dočaka starost in mu še "plačajo" oči in roke, pa je klekljanje kar neprecenljive vrednosti. Ene vrste hrana za dušico.

Renata Kogovšek

Veliko pridnosti in natančnosti, in konec 4. tečaja je Mojca Mivšek lahko razstavila ta izdelek.

Fotografije:
Robert
Rijavec.

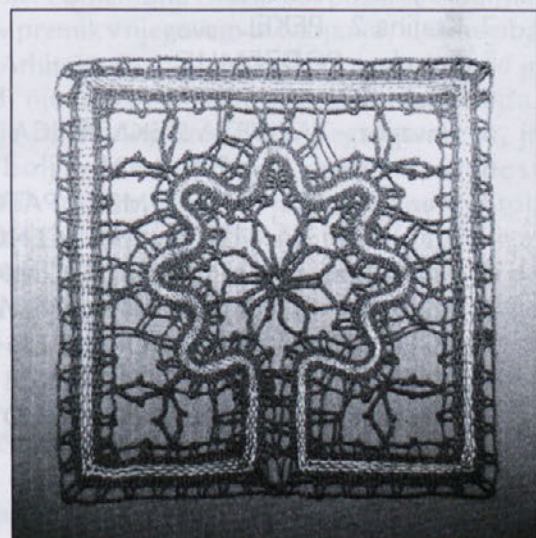

"Tulipani" - velika želja po znanju le-teh se je v 4. tečaju izpolnila Slavki Kogovšek.

Lep uspeh 1. tečaja in sploh prvega klekljanja za Angelo Mivšek.

Delo R k - 2. letnik tečaja. - Renata Kogovšek.

RAZSTAVA LIKOVNIH DEL ANDREJA MIVŠKA

Andrej Mivšek, absolvent likovne pedagogike v Ljubljani, nam je svoja umetniška dela predstavil s samostojno likovno razstavo, ki je bila odprta od 25. junija do 15. avgusta.

Tako kot naša prva razstava - pirhi v velikonočnem času, smo si tudi slikarsko razstavo zamislili v prostorih zavraškega župnišča, kar se je izkazalo za zelo posrečeno. Nepričakovano lepo so se zlivale sence in žarki sonca iz številnih sestavljenih okenc na zunanji steni tako imenovane verande, kar je dalo umetninam še poseben čar. Vsega tega pa ne bi bilo, če nam "Galerijo Farovš" ne bi prepustil v uporabo naš domači župnik Danilo Kobal, kateremu se ob tej priložnosti lepo zahvaljujemo, hkrati pa se za podobne projekte priporočamo tudi v prihodnje.

"Umetnost že dolgo ne pomeni več reproduciranje zunanjega, vidnega sveta. Umetniki ustvarjajo - ne enak ali podoben - temveč nov svet. Tako slikanje krajine ni več prerisovanje travnikov, dreves in oblakov... Slikar interpretira naravo, kakor jo čuti, razume, pri tem pa se podreja likovnim zakonitostim črte, ploskve, barve, kompozicije..." obrazloži svoje ustvarjanje Andrej Mivšek. Na ogledu je bilo 12 slik z različnimi motivi - Krajina, Smreka, Žival, Navzgor, Brez naslova, Vedno bom tam, Do večera, Si jih videl in Šel sem v seno, ki so se tematsko združevale pod skupnim naslovom Bil sem v gozdu. Pri svojem ustvarjanju je uporabil različne

Fotografija: Robert Rijavec.

materiale; prevladujejo akrilne barve in papir, najde pa se tudi platno, les, lubje in žgana zemlja. Njegov način izražanja, ki je popolnoma abstrakten in v njem tako zaman iščemo neke podobnosti in uprizoritve iz stvarnega sveta, je marsikaterega obiskovalca razstave presenetil. A kljub temu je bil odziv obiskovalcev velik in zanimanje precejšnje, kar potrjujejo tudi številna pozitivna mnenja, izrečena ali zapisana ob obisku.

Alenka Gantar

Kako sem doživljal likovna dela ob obisku razstave:

1. Krajina 1 - POGREB
2. Krajina 2 - PEKEL
3. Smreka - PODZEMLJE
4. Žival - KONJ
5. Navzgor - ZAŽIVETA DEKADENCA
6. Brez naslova 1 - NEHAJMO!
7. Brez naslova 2 - ANATOMSKA PATOLOGIJA
oz. PLJUČA S KARCENOMOM
8. Vedno bom tam - POVRNI SE ČIMPREJ
9. Do večera - LEVO JE OBUPNO NEVARNO
10. Si jih videl 1 - UBIJAJ DOKLER LAHKO
11. Si jih videl 2 - BEŽI POČASOVNO!
12. Šel sem v seno - ZAČNI NA NOVO

Izidor Gantar

Groblje, podružnična cerkev: prezbiterijska kupola, fotografija iz knjige Baročno stropno slikarstvo na Slovenskem Marjane Lipoglavšek.

BAROČNO ILUZIONISTIČNO SLIKARSTVO

V nasprotju z renesanso, ki v sami umetnosti poudarja uravnoteženo razumski, znanstveni pristop in se hkrati vrača k antičnim lepotnim idealom, v umetnosti naslednjega obdobja prevladujejo čustva, strasti, patetičnost, pretiravanje, siloviti kontrasti, nemir in razgibanost. Klasični grški kanon oblik v umetnosti, ki se je do tedaj zdel nedopolnjen in nespremenljiv, sedaj zamenja nov slog, poln gibanja, kontrastov in čustvene napetosti. Zato so to obdobje poimenovali z besedo **BAROK**, ki pomeni nekaj nepravilnega, smešnega ali popačenega. To stilno obdobje v zgodovini evropske umetnosti traja 17. in skoraj vso 18. stoletje.

Bistvo nove likovne umetnosti v obdobju baroka temelji na ILUZIONIZMU. V arhitekturi in slikarstvu iluzionizma je značilno varanje gledalčevega očesa in izzivanje njegove domišljije. Za dovršenost le tega je kvalitetnemu umetniku potrebno znanje perspektive, optike in geometrije, ter poznavanje gradbenih elementov in materialov. Iluzionizem najpogosteje označuje značilnost slikarstva v baroku – predvsem stropno in stensko slikarstvo, ki je v tem obdobju pomembnejše od oljnega slikarstva. Za to slikarstvo je poglavitno, da je le delno odvisno od resničnega prostora, od zidne površine. Učinki slikarstva so prostorsko neomejeni, saj freske s slikarskimi učinki popolnoma spremenijo arhitekturni prostor. Tako se najpogosteje elementi arhitekture (stebri, obok, zidni venec, štukature...) nadaljujejo v sliki v navidezno globino prostora. Baročni strop se navidezno dvigne kvišku in odpre v samo nebo. Slikar ustvari globok, neskončen prostor, ki ga v bogati igri svetlobe zapolni in razgiba s figuralnimi prizori, ki ponazarjajo svetopisemske zgodbe ali (lokalne) legende svetnikov. Povečan in poglobljen prostor pa zahteva od gledalca, da s svojo domišljijo aktivno sodeluje v navideznem dogajanju poslikave.

Barok združi posamezne zvrsti likovne umetnosti – arhitektura, kiparstvo in slikarstvo se med sabo dopolnjujejo in tvorijo neločljivo prostorsko celoto.

Stropno slikarstvo baroka je na naše ozemlje prišlo z zamudo preko dežel Italije, Avstrije in Bavarske. Pri nas so poslikave resda bolj skromne kot v velikih kulturnih središčih Evrope, pa vendar velikega pomena za slikarstvo baroka in našo kulturno dediščino. To slikarstvo je bilo odvisno od naročnikov tako Cerkev kot plemstva. V 17. stoletju so bile splošne razmere dokaj slabe tudi na kulturnem področju zaradi kmečkih uporov in stalne nevarnosti turških vpadov. Konec turške nevarnosti je prinesel neuspeh poskus zavzetja Dunaja leta 1683, kateremu so sledili številni porazi turške vojske. Za ta čas pa je izrednega pomena tudi ustanovitev prve

slovenske akademije v Ljubljani leta 1693, ki se je imenovala Academia Operosorum. Po vzoru rimske Akademije degli Arcadi (1690) so jo ustanovili učenjaki, ki so študirali v mestih po Italiji, z željo po spremembah in uveljavitvi nove baročne umetnosti tudi pri nas. Tako se prične obdobje razmaha številnih novih gradenj – arhitekturnih, kiparskih in slikarskih projektov, ki kažejo neposreden vpliv italijanske umetnosti v našem prostoru. Eden najpomembnejših predstavnikov baročne umetnosti pri nas je nedvomno slikar **FRANC JELOVŠEK (1700-1764)**. Prav je, da ob njegovi 300 letnici rojstva izkažemo pozornost in spoštovanje do njegovih del, v katera je vdahnil svojega duha. V slikarstvu je nadaljeval izročilo iluzionističnega slikarstva, ki so ga do tedaj pri nas uveljavili Giulio Qualio in drugi (morda mu je prav mladi Jelovšek pomagal pri poslikavi ljubljanske stolnice in semeniške knjižnice). Najpomembnejše mesto v njegovi zapuščini imajo stenske in stropne poslikave, predvsem cerkva, ustvarjal pa je tudi oltarne podobe v oljni tehniki. Naj omenim nekaj krajev, ki se ponašajo z njegovo baročno poslikavo: cerkev sv. Petra v Ljubljani (1731-34), grad Kodeljevo v Ljubljani (1734), Žalostna gora pri Mokronogu (1735), župnijska cerkev v Kamniku, cerkev v Lescah (1736-37), cerkev sv. Štefana v Štepanji vasi (1744), podružna cerkev v Skarčuni (1748), pomembna romarska cerkev na Sladki gori (1752-53), župnijska cerkev v Vipavi (1754) in cerkev v Grobljah (1759-61).

Poslikava v Grobljah je zadnje znano Jelovškovo delo. Njene poslikave (kot tudi druge) tvorijo z nepogrešljivimi baročnimi altarji zraslo celoto zgradbe. Tu je Jelovšek poslikal plitvi kupoli perzbiterija in ladje in vmesna obočna pasova ter oboka stranskih kapel. Podobno kot v freskah Sladke gore se je tudi tu vrnil k stopnjevanju uporabi navidezne arhitekture, s pomočjo katere vzdigne prostor kupole. Pomembna značilnost poslikave ladijske kupole je nov premik v njegovem ustvarjanju, ki se nagiba k rokokoju. Arhitekturni okvir roba kupole nad oboki je lažji, pa tudi njena osrednja poslikava je lahkotnejša. Nebo, kjer je na sredi prizor Marijinega kronanja, je zračnejše, bolj odprto. Dinamiko in natrpanost svetopisemskih motivov prenese nižje, na spodnji rob poslikave. Posamezni prizori so sedaj med seboj ločeni, več je odprtega, lahkotnega prostora proti nebu. To pa so že značilnosti sočasnega razvoja iluzionističnega slikarstva, ki se izteče v poznobaročnem rokokoju.

(Viri: Lipoglavšek, M.: **BAROČNO STROPNO SLIKARSTVO NA SLOVENSKEM**, Viharnik, Ljubljana 1996)

Andrej Mivšek

PREDSTAVITEV KNJIGE "OB STARI MEJI" TOMAŽA PAVŠIČA

V nedeljo 13. avgusta smo imeli v zavraškem Domu gasilcev predstavitev knjige *Ob stari meji* Tomaža Pavšiča. Zavračani smo to priložnost izrabili tudi za to, da smo se s kratkim kulturnim programom spomnili časov, ko je tu čez potekala meja med Jugoslavijo in Italijo.

Niso bili to lahki časi, ljudje so se težko preživljali in bilo je veliko hudega. V težkih trenutkih jih je mnogokrat bodrila pesem, zato smo na začetku zapeli domoljubno Slovenka sem Antona Kosija, potem pa

še ljudsko Fantje se zbirajo, ki so jo peli, ko so mladi fantje odhajali v vojsko. Pesem verjetno izvira še iz časa prve svetovne vojne.

No, da ni bilo vse tako žalostno, so si v težkih trenutkih znali pomagati po svoje in smisla za humor jim ni zmanjkalo. O tem so nas prepričali Renata, Mile, Ivan in Franc, ki so zaigrali resničen prizor, kako so "kontrabantili" prašiča čez mejo, Rok pa nam je v recitaciji opisal Mico biondo.

Temu je sledilo predavanje ob diapozitivih, ki sta ga pripravila avtor knjige g. Tomaž Pavšič in založnik knjige g. Damijan Bogataj. Številna udeležba in veseli obrazi so kazali, da so bili ljudje preprosto povedano zadovoljni.

Alenka Gantar

Razglednica Zavrtača (Savrazzi) med 2. svetovno vojno.

Kontrabanti Renata, Ivan in Franc - dobro sklenjena kupčija.

Rok Klemenčič v vlogi Mice bjonde.

ZAVRATEC - LEPA IN PRIJAZNA VAS NA MEJI

Na Urhovo nedeljo letos (2000) mi je zavraška kulturna delavka Alenka Gantar po maši, ko smo se prijetno kramljajoč okrog cerkve "posluževali" dobrot, ki so jih bile tako bogato in okusno pripravile domačinke, povedala, da so v kulturnem društvu sklenili, da bodo priredili posebno kulturno prireditev, katere vsebinski del naj bi bila predstavitev knjige *Ob stari meji*, torej knjige, ki se zelo tiče tudi Zavrata, a so njene številne predstavitve - ne vem, zakaj - Zavrtec obšle. Zgodilo se je namreč, da sva z založnikom Damijanom Bogatajem, katerega starši tudi izvirajo iz bližine Zavrata, s knjigo in njeno predstavitevijo "nastopala" že v Žireh, na Gorah, na Tratah in v Rovtah, da omenim le kraje, ki se skoraj držijo Zavrata, nisva pa zašla v to lepo in prijazno vas, četudi so mi nekateri tamkajšnji ljudje ali njihovi bližnji sosedji dali precej pobud in podatkov za pisanje! Več Zavračanov je menda, če se ne motim, že bilo na kateri od naštetih predstavitev in mnogi so knjigo že poznali, zato mi je takšno zanimanje ne le gódílo, temveč sem začutil prijetno in veselo dolžnost, da gremo v Zavrtec, saj če ne, bi se zdelo, kot da smo zatajili stare prijatelje. Zgodilo se je torej, kakor mi je že veliko prej govoril Jože Lazar, ki sem ga spoznal kot večino Zavračanov ob tistem lepem dogodku v drugem letu slovenske samostojnosti, ko so v Zavrtaču slavili odprtje prenovljenega gasilskega doma s kulturno dvorano. Določen je bil torej dan za prireditev, prav sredi poletja, čudovita šmarenska nedelja, 13. avgusta 2000. Damijan, ki ni le založnik, časnikar in televizijski poročevalec, pač pa vsestranski kulturni organizator in povezovallec, je bil koj za to. Vedela sva, da knjig ne bova veliko prodala, saj jih zainteresirani v glavnem že imajo, za napredviden izdelek pa ljudje največkrat tudi nimajo denarja. Pa tudi, če ne bi nobene! Ta predstavitev, ki je bila samo vsebinska podlaga za domač kulturni praznik, je bila na neki način mnogo več, kot je bilo vseh enaindvajset poprejšnjih. Žal mi je samo, da nismo pripeljali iz Idrije še kakšnega "pomembnega" udeleženca, da bi videl, kaj zmorejo v Zavrtaču, v tem krajinsko tako lepem in tudi sicer prijaznem kraju.

Mlada kulturnica Alenka me je povabila, da za Oglarja, ki nas je s prvo številko tako prijetno presenetil, napišem nekaj vrstic o tem, kaj knjiga prinaša o Zavrtaču. A pred tem naj še enkrat poudarim, da je bil tisti

Avtor knjige Tomaž Pavšič med predavanjem.

nedeljski popoldan v dvoranici gasilskega doma nekaj enkratnega, kulturnega, a hkrati prisrčno sproščenega in veselega ter obenem potrditev, da se z lastnimi silami in zavzetostjo na odrski in pevski način dá prikazati in ohraniti našo narodno pristnost ali istovetnost in obvarovati zgodovinski spomin naših ljudi. Vse je bilo, čeprav morda že velikokrat na podoben način preskušeno, tako novo in pristno in seveda veselo, da ploskanju ni in ni bilo konca, posebno še hčerka študentka, ki sem jo povabil, da gre z mano, je bila silno navdušena. Vsi smo kar požirali vsako točko dobro pripravljenega programa, pa naj je šlo za

Mile Kogovšek: "Jest bona financa".

Vse fotografije: Robert Rijavec.

ubrano in kvalitetno petje zbora, za nastop kontrabantarske skupine z nenavadnim kontrabantom - prašičkom v žaklju, z edinstvenim Financarjem ("Jest bona financa") ali pa nepozabno "Mico bjondo". V obeh omenjenih vlogah smo spoznali dva igralsko odlično zasnovana originalna lika domačih igralcev, tako starejšega "Financa", očitno vajenega igranja, kot mladega odrskega talenta, ki je doživeto in z žarom uprizoril Mico bjondo na konfinu. Zares se je izkazal vsak, ki je sodeloval pri tej prireditvi. Dobro je odslužil tudi mejnik ("čipo"), ki ga je bil dal narediti Damijan Bogataj in ki je stal na prireditvah tudi v Trstu in Gorici.

Kot rečeno, o samem Zavrattu v knjigi Ob stari meji ni kaj dosti zbranega, več je napisanega o njegovi najbližnji okolici; če bi knjigo znova pisal, pa bi Zavrattu gotovo posvetil posebno poglavje, saj zdaj poznam precej več dejstev in podatkov, predvsem pa nekaj mnogovednih domačinov dobrega spomina, ki bi mi gotovo znali marsikaj povedati, pa tudi dati napotke za nova iskanja - in odkritja. Zavratac je bil na sami meji, imel je financarsko kasarno, še pomembnejše pa so bile Trate, ki sicer spadajo pod Medvedje Brdo. Tu nista bili le karabinjerska in miličniška (fašistovska) kasarna, bili so tu tudi financi in bil je carinski mejni prehod. O tem prehodu so v knjigi skoraj tri strani pod naslovom Stara meja ob stari cesti. Večino podatkov sem dobil pri Karolu Šinkovcu, ki živi v Logatcu. Sicer pa je bila moja najljubša točka, kjer sem največ zvedel - ob šanku v gostilni pri Birtu, kjer mi je tudi gospodar Vojko šel zelo na roko. Nekaj izjemno zanimivih fotografij mi je posodil za objavo Ivan Rupnik, Sedejev iz Dolov.

Italijanska predvojna turistična karta iz knjige Ob stari meji Tomaža Pavšiča.

Financarska kasarna (baraka) leta 1934 - levo od sredine.

Okolica Zavratac je bila del italijanske prve obrambne linije, in ni ga Zavračana, ki ne bi vedel, kje so kaverne in drugi ostanki mejnih utrdb; nekatere so tudi nad Potokom oziroma na Medvedjem Brdu. Tudi na Zavratac se nanašajo stvari, ki jih obravnava poglavje Obmejna ljubezen ali *amore di frontiera*. Življenje je pač teklo svojo pot in marsikatera se je omožila z Italijanom, financarjem ali miličnikom. Kot primer lepega in zapeljivega Italijana, ki je služboval v miličniški kasarni Zakovkom, je v knjigi fotografija nekega Armanda Miana. Gotovo so tudi v Zavrattu poznali Marjanca "od kolonela", Bretetovo z Medvedjega Brda. Pa tudi Podbukovski v Žirovnici so bili precej povezani z Zavračani, o njih je v knjigi nekaj vrstic. Zavratac leži skoraj na sredi med 41. in 42. sektorjem nekdanje rapalske meje. Glavni mejnik 41 je nekoč stal pri Ravnah (pri Žireh) ob poti, ki vodi mimo Kovka v Dole in tako je tekla sektor 41 odtod do glavnega mejnika 42, ki je stal (in obstal) kakih dobrih sto metrov nad domačijo na Lomu, na višini 665 m. od tod se je meja spuščala v dolino Sore; prečkala je dvakrat cesto v dolinici, ki se spušča k Brnikovem Logu, kjer je tekla tik za hišo, tako da je bila ta že v Jugoslaviji. Meja je nato tekla ob Sori navzgor, skoraj prav po sami strugi, približno do tam, kjer se odcepi "tankovska cesta" po grapi na Trate; skoraj tik ob omenjeni današnji cesti je tekla meja do glavnega mejnika št. 43, ki je stal na mejnem prehodu Trate ned Gostilno pri Birtu in pri Jakotu. Mejnik 43 smo odkrili po zaslugi župnika Danila Kobala oziroma tistih, ki so mu povedali, da leži tik pod cesto. Vrli ljudje na Tratah so ga pozneje tudi nanovo vzdali, da zdaj spričuje našo zgodovino; le obrniti ga bo treba, tako da bo obrnjen v tisto smer, kjer s po 80 kilometrih države Slovenije res začenja država z začetnico I. Več ali manj bodi za zavraškega bralca verjetno zanimivi tudi tisti deli knjige, ki opisujejo dogajanja okoli Podklanca, Matjaževih kamr, Žirovnice in Žirov.

Meja okrog Zavrata je res zanimiva za raziskavo. Za mejnik 41 smo dolgo spraševali in prijatelji iz Zavrata so bili pripravljeni preiskati teren, dokler nismo zvedeli, da je bil že pred dvajsetimi leti prestavljen na drugo mesto kot odnova za spomenik padlim, seveda obložen z marmornatimi ploščami. Glavni mejnik 42, ki je delil dva "zavraška" mejna sektorja (41, 42), in ki, kot rečeno, še stoji, sicer malo poškodovan, nad Lomom, je bil pomemben zaradi meddržavnih protokolarnih zadev in reševanja manjših incidentov. Tu se je tam okrog leta 1934 odigral zanimiv prizor: jugoslovanski graničarji so pri tem glavnem mejniku uradno predali Italijanom italijanskega državljana Mirkota Kolerja, borbenega mladega idrijskega tigrovca. Kljub temu, da je bilo skoraj vse že dogovorjeno, je Kolerju uspelo prepričati graničarskega poveljnika, da ga tik pred zdajci ni predal Italijanom, ki bi ga gotovo poslali pred fašistično posebno sodišče, da potem ne bi več videl svobode in najbrž tudi sveta. Kdor bi rad zvedel podrobnosti o tem dogodku, naj prebere Kolerjeve spomine, ki so bili objavljeni v Idrijskih razgledih pred več kot tridesetimi leti. Pa še en mejnik na zavraškem odseku je pomemben za zgodovino. To je vmesni kamen 42/XXVI, ki še stoji skoraj v sami strugi Sore, nekako na sredi med Kamenikom in Lanevšem. Tu je isti tigrovec imel nočni boj s fašisti in se jih srečno rešil. V knjigi je ponatisnjena Kolerjeva povest iz Idrijskih razgledov, kako se je z Mravljišča (*Mravlje*) v trdi noči plazil mimo Zavrata do državne meje, do omenjenega majnika (ki še stoji in je v knjigi tudi naslikan).

Ja, o Zavratu, ki je doživljal vse mogoče stvari ob nekdanji meji, bi bilo potrebno marsikaj napisati. Na tiste pretekle čase spominjajo le še kaverne, šolska zgradba in zapuščeni redki mejniki, ki še kljubujejo časom. Meja je bila resna, za slovenski narod nevarna stvar in hvalabogu - ni je več, oziroma premaknila se je onstran Kanina in Brd. In kar čudno me je streslo, ko sem na italijanski predvojni specialki zagledal ime kraja *Potocco del confine*... 12. novembra 2000 je poteklo 80 let, ko je bila za četrto stoletje postavljena rapalska meja. Nekaj njenih mejnikov je kot spomin in opomin še ostalo, tudi okoli Zavrata. Ohranimo jih kot neme priče zgodovine, ki se je usodno dotaknila tudi naših krajev. To in pa še žive spomine ljudi je potrebno ohraniti tudi zanamcem. Zavrata, ki je leta 1997 dostojno proslavil tristoletnico svoje, že dolgo župne cerkve sv. Urha, zasluži, da tudi zgodovina, ki se tiče stare meje, ne bo pozabljena.

Tomaž Pavšič

Slovarček zavraških besed:

-as nejdu	- ali si našel
-nejbržej	- najbrž
-bles	- najbrž
-nisn jemu zamar	- nisem upošteval
-d't glihje	- biti pozoren
-magari	- lahko tudi, konec koncev, na primer
-usukn se	- pohiti
-kejp'j	- kakopak, seveda
-lohk	- lahko
-v'ni, v'ndi	- tam
-kle	- tukaj
-klele	- tukajle
-n'glih	- naravnost
-p'gruntaj	- ugotovi
-kejz djau	- kaj si dejal, rekel
-kr'h	- kruh
-j'l	- kajne
-j'lde	- kajneda
-jejnej	- nehaj
-marena	- omara
-bel	- bolj
-p'dviš	- pohiti
-f'žu	- fižol
-bejn	- zelo, presneto dobro
-kontet	- pripravljen, nameravati
-ki	- kje

zbrala Alenka Gantar

CERKVENI PEVSKI ZBOR PREPEVA V TRSTU

Magda Kržišnik, altistka pri našem zboru, je na povabilo Edija Race, slovenskega organista in vsestranskega kulturnega delavca v Trstu, organizirala gostovanje našega cerkvenega pevskega zbora v cerkvi svetega Antona Padovanskega v Trstu na farni praznik 13. junija 2000. In tako se je vse skupaj začelo.

V juniju smo imeli kar nekaj pevskega vaj, namenjenih obisku v Trstu. Organistka Polona Gantar nas je vestno poučevala, kako že tako lepo odpete pesmi zapeti še lepše. V sredini junija je prišel ta sončen in topel dan, ko nas je pred zavraško cerkvijo pričakal z manjšim avtobusom prevoznik Pečelin. Nabralo se nas je skoraj poln avtobus. Kakor je navada, smo si najmlajši člani zbora rezervirali prostor najbolj od zadaj, kjer se nam je zmeraj zdelo, da je najbolje. Polni navdušenja in dobre volje smo šli na pot. Sonce pa se je skrilo in nebo so zakrili temni oblaki, ki so s seboj prinesli nekaj dežja in veliko toče. Bili smo ravno pri cestnini, ko se je kar naenkrat usulo. Avto pred nami je ostal varno pod streho, za njim pa se je vila kolona tistih nesrečnih vozil, na katere je letela kot oreh debela toča. Nekateri so gledali na uro in pravijo, da je padala celih 25 minut, vmes pa je bilo šest močnejših rund. Ko je prenehala, smo se ozrli skozi okna in videli le belo prevleko čez asfalt. Naša pot se je nadaljevala čez mejo. Pred Trstom pa nas je pričakal organist Edi Race in se z nami zapeljal do cerkve. Lepo nas je pozdravil, se nam zahvalil, da smo prišli, in nam povedal nekaj stvari o poti, po kateri smo se peljali in o cerkvi, v kateri smo peli. Med drugim mi je najbolj ostalo v spominu to, da so vsi cerkveni pevci in organist, ki sodelujejo pri sveti maši v Italiji plačani - ti pevci in organist imajo tudi edini dovoljenje, da pojejo na koru. To me je presenetilo. Povedal nam je tudi, da odkar slušbuje v cerkvi (to pa bo že kar en lep čas!) še ni doživel, da bi kakšen gostujoči zbor pel na koru, saj je za to potrebno posebno dovoljenje italijanskega organista in občinske uprave. In tako smo morali biti tudi mi v cerkveni ladji, kjer so elektronske orgle in poseben prostor za pevce. Seveda je naša organistka Polona protestirala, saj smo navajeni razporeditve na koru, tiste elektronske orgle pa tudi niso bile najboljše uglasene. Ampak ostali smo spodaj in se izkazali s Slovensko mašo, ki sta jo sestavila skladatelj Vlado Lampel in Matija Tomc ter z naslednjim izborom pesmi: Vinko Vodopivec - Farni zavetnik, Jože Trošt - Tihe rože, Ignacij Hladnik - Je mrak končan. Na koncu smo bili zelo zadovoljni, saj je akustika v cerkvi izjemna in je vse skupaj (še posebej solo nastopi) izpadlo zelo dobro, pa čeprav nam je

celo mašo na ušesa brnel glasen zvočnik. Glede na to, da je bila to Slovenska maša v Trstu, so bili udeleženci predvsem starejši Slovenci, ki živijo v Trstu. Marsikateri je prišel k nam in nas pohvalil, da smo zelo dober zbor in da je lepo, da tudi mlajši sodelujemo v njem. A ne? Kar samo se nam je smejalo. Odšli smo malce "na sprehod", na pijačo in sladoled, nato pa je naša dobra zavraška znanka Zorka Debelis, ki sicer živi tam in nas je prišla poslušat, predlagala, da smo si šli ogledat pravoslavno cerkev, ki stoji v bližini. Glede na to, da smo druge vere, je bila za nas še posebej zanimiva. Tam smo naleteli na vodiča, ki pa je govoril le srbsko, a s tem večina ni imela problema, saj so se še v šoli učili srbsko in so ga tako z lahkoto razumeli. Tisti, ki pa se nam ni v celoti sanjalo, kaj nam razlaga, pa smo se osredotočili na sam ogled cerkve, ki nam je delovala tuje. Najbolj zanimivo mi je bilo to, da v to cerkev zahajajo po večini skoraj sami mladi ljudje.

Nazaj smo se odpravili po drugi poti. Organist nam je povedal veliko zanimivosti o bližnji okolici. Ustavili smo se pred mejnim prehodom Fernetiči v neki gostilni, kjer nas je čakala večerja. Medtem, ko smo čakali, da nas postrežejo, pa smo nazdravili in zapeli: Sem pevec, Zdravljica in druge. Kot se ve, dobimo za predjed testenine (saj smo vendar v Italiji), kasneje pa meni ljubšo hrano, ki je bila res okusna.

Poslovili smo se od našega spremljevalca ter se siti, zadovoljni in v dobri družbi vrnili domov.

Kristina Bogataj

Cerkveni pevski zbor v domači cerkvi leta 1996.

Fotografija: Robert Rijavec.

KONCERT PETERSBURGŠKIH DEČKOV V IDRIJI

Zavračani imamo lepo glasbo radi, posebej pa cenimo lepo petje. Koncert deškega zbora iz St. Petersburga v Idriji se ne zgodi prav vsak dan, poleg tega pa gre za enega najbolj kvalitetnih tovrstnih sestavov na svetu, zato smo smatrali, da tak dogodek ne sme iti mimo nas. Tako smo se "delegacija iz Zavrata" (Renata Kogovšek, Bernarda Kogovšek, Robert Rijavec in spodaj podpisana) odločili, da se udeležimo koncerta, ki je bil 16. avgusta na idrijskem gradu Gewerkenegg.

Že sam prostor - dvorišče gradu, ki je okrog in okrog poslikano s freskami, ter soj sveč, ki so ga osvetljevale, so obetali lep umetniški večer.

Program je bil sestavljen zelo zanimivo. Po pričakovanju je bila večina skladb izbranih iz bogate ruske glasbene zakladnice, pevci z dirigentom Vladimirjem Begletzovom pa so se poizkusili tudi v interpretacijah del Johanna Brahmsa in Johanna Sebastiana Bacha. Prav zadnje dvoje jim je v primerjavi z ostalim šlo nekoliko slabše "od rok". Poslušalci smo čutili, da jim je ta glasba (kakor tudi nemški jezik) nekoliko tuja in hladna. Bili pa smo toliko bolj navdušeni nad skladbami, ki so bile "vzete" iz ruske, pravoslavne liturgije (Fragmenti iz velikonočne liturgije). S takšnim žarom, srcem in dušo pač zmorejo ruske pesmi peti le oni sami - Rusi. In potem so tu še glasovi s svojimi barvami - mehki, globoki basi, svetli lirični tenorji ter deški soprani (otroci pred mutiranjem). Zapojejo naravno brez priučenih in vsakovrstnih umetelnih vokalnih tehnik. Čutiti je bilo veliko predanost glasbi in izredno disciplino, brez katere tako kvalitetnega izvajanja zahtevnih skladb ne bi bilo.

Višek večera pa je bil vsekakor šele po "uradnem programu", ko so se pozno v noč zvrstili številni dodatki ruskih narodnih pesmi. Nekatere so nam bile poznane že iz gostovanja ruskega zbora Mihaila Glinke, pa vendar so nas vse znova očarale.

Želeli bi, da bi bilo tovrstnih glasbenih prireditev v Idriji več, kar je potrdilo tudi navdušeno občinstvo s svojim številnim obiskom.

Polona Gantar

OBMOČNA REVija PEVSKIH ZBOROV OBČINE IDRIJA IN CERKNO

V Idriji vsako leto poteka revija pevskega zbora. Ker smo v Zavratacu v letošnjem letu ustanovili Kulturno društvo, smo s tem tudi pevci našega cerkvenega pevskega zbora dobili priložnost, da se predstavimo nekoliko širši publiki. Naše osnovno poslanstvo je vsekakor, da s petjem lepšamo bogoslužje. Pa vendar radi zapojemo tudi kakšno narodno ali dobro nesakralno skladbo. Tako smo za to priložnost pripravili tri pesmi: priredbo idrijske ljudske Drimala, drimala skladatelja Alda Kumarja, slovensko ljudsko (priredba za ženski zbor - Alenka Gantar) Ogler je zauber fant ter skladbo avstrijskega skladatelja Petra Planavškega Herr, deine Liebe (Gospod, tvoja ljubezen). Kot solista sta nastopila Rado Erznovnik in Robert Rijavec.

Poleg nas je nastopilo še 11 pevskega zbora (Oktet Pr'farcy Spodnja Idrija, Ženski pevski zbor Društva upokojencev Idrija, Oktet Godovič, Ženski pevski zbor Spodnja Idrija, Oktet France Bevk Otalež, Mešani pevski zbor Godovič, Dekliški oktet Lira Cerkno, Mešani pevski zbor Dr. Frančišek Lampe Črni Vrh, Dekliški pevski zbor Radost Godovič in Mešani pevski zbor Peter Jereb Cerkno).

Kvaliteta zborov je bila na splošno kar visoka. Predvsem se je čutila velika zagnanost - zapeti čim bolj dovršeno, kar je zelo pozitivno. Manj pa nam je bil všeč občutek nekakšne tekmovalnosti, ki smo ga začutili že med potekom prireditve (menda so si delili tudi točke??!).

A kljub temu smo bili veseli, da smo imeli možnost nastopiti in poslušati tudi druge; poleg tega pa smo dobili tudi pohvalo, da smo zelo perspektiven in simpatičen zbor.

Tudi sicer nas je dobra organizacija, za katero je skrbela ga. Helena Pregelj iz SKLD Idrija prepričala, da se bomo takšnih prireditev v prihodnosti še udeleževali.

Polona Gantar

BOŽIČNI PRAZNIKI

Božič. Ko vidimo to besedo napisano, nam kot prvo pride na misel: rojstvo Jezusa Kristusa. Prav na ta praznik se je ohranilo veliko lepih ter starih običajev.

Že na prvo adventno nedeljo začnemo razmišljati o tem prečudovitem dogodku. Pri nas iz smrekovih vejic naredimo adventni venec. Nanj privežemo štiri sveče. Vsako nedeljo prižgemo po eno svečo. V adventnem času tudi več molimo.

Meni je najlepši dan dan pred božičem - sveti večer, kot pravimo. Pri nas smo takrat vsi doma. Že prej gredo starši v gozd po majhno smrekico. Po kosilu gremo delat jaslice. Na ta dogodek že prej veliko mislim. Kakšne bodo jaslice? Ali bodo lepe? Takšna in drugačna vprašanja mirojijo po glavi kak teden pred svetim večerom. Ko je to opravilo storjeno, skupaj s starši postavimo na balkonu zeleno smrekico. Da bi bilo še lepše, jo okrasimo še z lučkami. Lučke se zelo lepo svetijo, če je smrekica pokrita z belim snegom. Nato moramo pripraviti mizo za "okrog ogla" kot pravimo. Pri nas na mizi nikoli ne manjka križ, zraven njega na levi in desni strani pa mirno gorita sveči. Zadaj za križem stojita dve Mariji, brezmadežna ter rožnenska Marija. Pod belim prtom, na kraju mize, ima prostor prav poseben hlebček, ki ni ne majhen ne velik. Pravimo mu prpetnjak. Zraven njega stoji kozarec z žegnano vodo, v njem pa je vejica zelenega pušpana. Na mizi ima prostor tudi rožni venec. Na sredini mize pa stoji betlehemska sveča. Ko ura odbije pet, stari ata že prej pripravljeno oljko, ki smo jo žegnali na cvetno nedeljo, zakuri v starem loncu, ki je že odslužil svoj posel. Nato izroči ta lonec atiju. On pokadi vse prostore v hiši s tem dišečim dimom. Mami pokropi

po hiši. Nato se stara mama pokriža ter začne molit. Prav tako tudi mi. nato gremo po vrsti v hlev. Naprej gre križ, nato luč, za lučjo gre tisti, ki moli naprej, potem tisti, ki nese žegnano vodo, takoj za njim pa še vsi ostali. V hlevu zmolimo za zdravje živine. Z žegnano vodo pokropimo še vsa poslopja, prav tako storimo tudi v hiši. Ko pomolimo vse tri rožne vence, se začne tako rekoč najlepše. Mama razreže slastno potico. Ob polnoči pa se začne slavnostna polnočnica. Ko pridemo domov, se gremo najprej pogret na peč, nato pa pojemo še malo domače potice.

Naslednji dan je božič. Vsa družina se pobožno odpravi k maši. Tisto nedeljo smo vsi doma.

Naslednjič gremo "okrog ogla" za novo leto. Prav tako pripravimo mizo ter molimo.

Zadnjič gremo "okrog ogla" za svete tri kralje. Takrat k jaslicam postavimo še svete tri kralje ter na vrata napišemo 20 G + M + B 01. Letos bomo napisali takole. Dan po svetih kraljih mama razreže prpetnjak na pol. Polovico ga da močit v vroče mleko, saj postane v treh tednih že precej trd. Pol ga pojemo mi, pol pa ga razrežemo še živalim.

Jaslice in drevešček pospravimo na svečnico.

Ker se je Jezus rodil za vse, povabimo na domačo krušno peč tudi osamljene sosedo.

Potrudimo se, da bomo praznike preživeli v miru in slogi.

Darja Kogovšek

Cerkev sv. Urha v Zavratcu v božičnem času.

Robert Rijavec - rezljane jaslice. Obe fotografiji: Robert Rijavec

ZAVRATEC

Dežela, ki je naša domovina, je lepa. Ni razprostrana, a Bog je ustvaril prav vse: vršake, planine, reke, potoke, morje, prelep predalpski svet, ravnine, grape in globeli. V tej lepoti se včasih sploh ne zavemo, kako imamo polepšano življenje.

Prihajajo časi, ko se meščani vračajo v svoje okolje lepe, mirne vasi. Leta minejo, da se zaveš, kaj ti je na voljo. In misel se vrača in vrne v Zavratac.

Moja župnija. Dolgo sporočilo dedov in dobrih mamic. Kamorkoli bi se usedel, bi prisluhnil govorici preteklosti. Tistemu lepemu življenju, ki ga čas ni priganjal. Gradili so domačije, se radi imeli in veliko delali. Pele so kose, žanjice so se spoprijele z žitnim poljem. V zraku je bila vročina. Otroci so prinesli vode in delo je teklo dalje.

Pa je prišel ta sedanji čas, hiter, ves se prehiteva in nas sili v razmišljanje, ki nam ni všeč. Kar v stiski smo. Novice begajo, ves svet se je zmanjšal. Toda, počakajmo. Ko prideš iz Mravljiš', prelepega razglednega dela in domačije v Zavratac, te spremlja prijazna cesta. Bukov gozd, tu pa tam smreke. Obdelan svet. Odpre se pogled. Na desni prelepa cerkev na griču. Kot oltar se dviga in sili v nebo. Obnovljena je. Predno prideš tja gor, zaviješ pri Domu desno v hrib. Nekaj hiš in si na vzpetini. Lepo vodi pot tvoj korak. Počasi, da se ne zadihaš. In smo že pri cerkvi. Kdo bi ji mogel dati lepše mesto. Cerkev je lepa, vedno vzorno okrašena. Sv. Urh je zadovoljen. Radi tja prihajajo Zavračani in okolišani. Na desni je lepo pokopališče. Prostor, ki ponuja roko v preteklost. Veliko je napisanih imen. Mnogo smo jih poznali in z njimi živeli. Kar stekel bi pogovor z njimi, a je treba iti v cerkev.

Ko stopiš na drugo stran cerkve, obstaneš. Pogled se v prelepem zaporedju gričkov, planin in visokih gora ne nasiti. Gledaš in gledaš, vsak letni čas govori po svoje. Spodaj prelepa vas. Drevje, vrtovi, cvetje. Živina se pase. Cesta se vije in stopi h kapelici, pa gre naprej mimo domačije. Zavije v levo in spet v desno. Glavni del se spusti dol, v spodnjo vas, nato pa spet gre po hribu in se ustavi pri hiši. Ko bi risal, bi ne mogel lepše speljati. Tudi domačije so tako razporejene, da ne silijo ena v drugo. Dovolj zraka v prelepem kraju.

Ko velikokrat opazujem, se mi zdi, da ni lepše vasi v naši deželi. Prav vse nudi. Cerkev, ki privabi, da se nagledamo teh lepot in umirimo svojo dušo. Ko stojiš

in gledaš, se vsiljuje misel, da se gotovo te lepote ne zavemo. Od prijazne doline spodaj se svet mehko dviga in valovi. Nekaj gozda, njive, pašniki. Oči pa odhajajo tja, daleč stran, saj je pred tabo skoraj cela dežela. Vse, kar poznam, kar pomeni nekaj posebnega, je pred mano. Triglav in njegovi soočaki so razgaljeni. Kažejo vso lepoto, poleti in pozimi.

Ko greš v spodnjo vas, te spet opozori pogled, tu vidiš vse še od bliže. Res, doline so kar zabrisane in pred tabo so zadnje vasi, da se skoraj pogovoriš z njimi.

In ko vse to pokrije bela odeja, zgleda kot lepo pokrita in postlana postelja. Mehka podoba, ko narava počiva in se preda spanju. Sonce posveti, malo se otopli in drevje se otrese svojega bremena. Oster zrak, sneg zaiskri in otroško veselje se sliši. Da, tu v Zavratacu je res dosti tega veselja, veselja do življenja.

Ko pride pomlad, božajo tople sape. Sneg izginja in zemlja zadiha, kar kadi se iz nje. Ozeleni. Drevje je v cvetju. Plugji zaorjejo, živina gre na pašo. Trave vzvalovijo v vetru in cvetja vsepovsod obilo.

Lipa cveti. Košnja. Poletje. Redke so kose, kosilnice hitijo po bregovih in dolinah. Zadaž so senene kopice. Res, ni večje vode in tam spodaj pri Bizjaku je temno jezero in voda pada vanj. Črna. Tudi ko greš proti izviru, te skrivnostna pot preseneti. Vse bolj je temno. Črna pač. Tej slikovitosti dodajo spodaj Matjaževe kamre. Kraške jame, pravi tajinstveni in fantazijski svet.

Pa pride jesen. Lepa, topla. Barve dreves so kot igra slikarjev. Vsak dan nove in drugačne. Česnje postanejo močno rdeče in listje se poslovi. Lepi so pogledi in čas si je treba vzeti, da se tega zaveš.

Bilo pa je pred skoraj štiridesetimi leti. Ponoči so pripeljali v neposredno bližino vasi uranove odpadke. Nič točnega se ni vedelo. Pripeljali so, nekaj fantov, ki je smelo videti, je to skrivnost zazidalo v italijansko vojaško postojanko. Kaj je ta skrivnost? Zakaj bi to bila kazen? Kaj smo zagrešili, so se spraševali ljudje. Kot grda kletev je viselo v zraku in ni bilo moč tega urediti. Po dolgih prizadevanjih, vztrajnosti vaščanov so te krute sode odpeljali. Toda šele pred kratkim. Vas se je oddahnila.

Toda, Zavratac. Od kod ti tako ime? Si moškega spola. In slišal sem pripoved, da je to izpeljanka besede "za

vrati". Bolj bi mi bilo všeč, da je to slovenske lepe dežele "ovratnik". Ovratnik je okrog vratu, lep mora biti, če že ne čipkast. Smo tu, kaj morda to ni tako napačno. Če sem se predal lepoti te vasi, me ta ugotovitev ne odganja. Neka posebna značilnost Zavrata je, da življenje teče mirno. Prav lepo je, ko ni neke vihravosti in za vse se vzame svoj čas. Da, če hočemo biti sporočilo sedanjemu času, ne hitimo preveč. Prav pa bi bilo, da se otroci učijo, nabirajo znanje in se vračajo v ta prelepi kraj. Ljubezen do zemlje, doma, kraja, okolice in svetega Urha, ki čuva tam zgoraj. Vsakega je vesel in vedno težko čaka. Ta lepa pot tja gori pa je kot kratko romanje. Saj je bogato plačano, ko se dobimo v velikem številu in se eden drugega veselimo.

Ko pa pogledamo vse to prostranstvo, je duša srečna in srce bije še bolj zvesto. Na poti v prihodnje dni pa bodo umni vaščani delali lepe načrte in pogumno čuvali te lepote. Toda, popotnik, le pridi v ta lepi Zavratac. Sprejeli te bodo, te pogostili in ti dali prenočišče. Zjutraj, ko boš vstal, bo raj okoli tebe. Dan bo spet dolg, sonce na visoki poti in spoznal boš to lepo, nepokvarjeno stvarstvo. Ljudje te bodo veseli in ta dobrota te bo vedno vabila. Mar ni bila to lepa šola, ta, pod cerkvijo? Da, toda čas ji ni prizanesel. Spet bodo tu ideje, nekaj denarja, vztrajnosti in ponovno bo vabila. Ne samo učence, tudi mlade in starejše. Igrali bodo igre, peli, plesali. Kdo ve, kaj bo še, saj se bo znanje kopičilo, mladi rod bo prevzel pobudo in ne bodo več spraševali, kje že je ta Zavratac. Vsi bodo vedeli zanj in gledali vas, ki je nadela sebi najlepše kulise, da bi pogled obstal, srce vzdrgetalo in na obrazu smeh, saj ni lepšega kot veselje in lepota.

Zavratac, bodi pozdravljen, ko te pomlad oživi, ko si v cvetju drevja in trav, ko se nad tabo pomika temni oblak, ko pade dež, sneg. Poljane so bele in sliši se spanec. Bodi pozdravljen, saj so te ljudje izbrali za svoje prelepo bivališče.

Izidor Rejc

V FABRIKI

V fabriki delam kot črna živina

prijatli pravijo mi:

"Delaj, da bo večja pokojnina."

Še babe sitnarijo in grdo gledajo

in pravijo:

"Delaj hitreje in močnejše,

saj veš, kaj sledi naprej,"

in pravijo:

"Delaj, da bo večja pokojnina."

Jaz pa mislim si po svoje

in si pojem:

"Rajši bom si pisal pesmi kot garal."

SOLZNA DOLINA

Solzna, solzna je dolina,

kjer ljudje popijejo mnogo vina.

Solzna, solzna je dolina,

kjer policajem ne damo mira.

Ljudje veselo pijejo,

pri tem pa nič ne mislijo,

da se za ovinkom lahko ubijejo.

Ustavil bi te cestne morije,

če bi mogel le,

saj bodo se vsi pobil',

pri tem pa nič zaslužil'.

Premalo nas je ljudi,

da pobijali se bi,

premalo v ljubi Sloveniji.

Na cesti ležita dve negibni telesi

mlado dekle in mlad fant

vsa sta s krvjo oblita.

Ljudje si vsi žele mirnih mest,

mirnih cest

in nič več mrtvih teles.

PRIŠLA SI NA KONCERT

Prišla si na koncert,

da ranila bi me spet,

da ranila bi me spet,

prav gor do nebes.

A jaz sem bil zvit,

rajši sem ga šel pit.

Janez Gantar

LETEČA NESREČA
POGRAD

Spal sem na pogradu
pa se je podrl.
Brat je pašteta,
jaz pa kaseta.
Brata so namazali,
mene pa navili.

Julijan Gantar, 2. razred

Peterka po zrak' leti,
pa ptič mu v glavo prileti.

Peterka na tleh leži,
ptič na glavi mu sedi.

Julijan Gantar, 2. razred

NOGOMET

Smo igrali nogomet,
pa igralca smo zgubili.
Brez njega nam ni šlo,
pa čeprav smo se trudili,
veliko golov smo dobili
in izgubili.

Borut Gantar, 4. razred

MARTINOVO

Na martinovo deci se napijejo.
Policaji jih pa ustavljajo.
In jim kazni dajejo.

Na martinovo deci se napijejo.
Mi se jim pa smejemo,
ko kazni vsi dobivajo.

Mi pa doma gosko jemo,
oni pa kazni plačujejo.

Borut Gantar, 4. razred

MOKER

Po vodi vozil sem,
pa čevlje zmočil sem.

Po vodi skakal sem,
pa hlače zmočil sem.

Ker moker nisem bil dovolj,
sem zmočil se še bolj.

Borut Gantar, 4. razred

FORMULA

"Šumaker" je pridrvel,
"Barikelo" zadel.

"Hakinen" je pridrvel,
"Šumaherju" zapel:
"Šumaher, ti si faca,
kadar nimaš premajhnega pajaca."

Jure Leskovec, 4. razred

DEŽNIKI NA SPREHODU

Dežniki šli so na sprehod,
da bi vidli naš zahod.

Na poti so srečali medveda,
ki je nesel našega soseda.

Srečali so tudi srne,
ki so jedle male trne.

Dežnikov je bilo na milijone,
srn pa na tone.

Hidranti, vodne napeljave in žlebovi
so se razveselili, ker so videli
tri majhne lužice.

Jure Leskovec, 4. razred

KAM BODO ODŠLI DEŽNIKI?

Ker dežniki niso dočakali dežja,
so se odločili, da gredo v deželo Avstrija.

Kaj, če tudi tam ni dežja?
Ga bodo priklicali?
Ali bodo domov odracljali?

Kako se bodo pa peljali?
Bodo kar peš odšli?
Ne, nič ne vem.

Včeraj pa mi ptičica
je povedati prišla,
da sploh ne bodo šli!

Kaj bodo pa žlebovi streh, ribe in hidranti?
Bodo dolgčas delali?
Ne vem, nič ne vem.

Morda pa bodo dočakali dež,
če pokličejo ga vsi,
če ptičica do oblakov poleti?
Ne vem, nič ne vem.

Andrejka Kogovšek, 4. razred

VREMENSKE NAPOVEDI ZA...

...URBANA

Urban, toplo se obleči in pripravi lopato, da boš lahko takoj skidal sneg pred vrati. Pazi, da te ne bo zamedlo, ko boš šel k nam. Tudi pri nas boš potreboval lopato, za vsak slučaj, če te zamede. Pa nikar ne tišči z motorjem v sneg, če pa že, pred motor "prišraufaj" plug, da si boš oral. Vse to hitro delaj, da te ne bo zamedlo.

Borut Gantar

...LUŽO NA CESTI

Luža, pazi, da ne zmrzneš. Bodi previdna, ker bo jutri šola, da te otroci ne umažejo. Ko bo prišel Miklavž, pazi, da te ne spešta, ker ima veliko daril za celo vas.

Jure Leskovec

...MALO MORSKO DEKLICO

Bodi pripravljena na današnji dan. Deževalo bo in preplavilo celo vas. Bodi bolj pazljiva, kje boš plavala. Toliko bo vode, da ne boš vedela, kje je tisto tvoje morje. Da ne boš priplavala sem v našo kuhinjo! Ker te bo mama zagnala skozi okno.

Andrejka Kogovšek

...ZA ALJAŽEV STOLP NA TRIGLAVU

Stolp, pazi, da ne boš zmrznil, ko se bodo spustile stopinje pod ničlo. Če pa boš zmrznil, povej, da ti pošljemo kapo, šal in rokavice. Če te bo še zeblo, malo skači, pa pazi, da ne boš padel "raz grič", da ne sprožiš plaz.

Špela Kogovšek, 2. razred

BANOVCI

Ob koncu šolskega leta 1999/2000 so učenci podružnične šole Zavratac prejeli tretjo nagrado na natečaju za sliko najlepšega gusarja na reki Muri. Gusarja so risali z voščenkami in vodenimi barvicami in jih poslali žiriji. Razveselili so se kopanja, pa tudi prevoz in dva obroka hrane so vključili v nagrado.

Jaz sem šla namesto moje sestre, saj jo je pičila neka strupena muha in se ni smela kopati. Na misel mi je prišel ljudski pregovor: sreča v nesreči. Tokrat je bila sreča na moji strani.

V petek, nekega deževnega jutra v juniju, smo se skupaj z učiteljico zbrali pred šolo. Kar precej časa smo morali čakati na kombi, saj je zašel. Po dolgi vožnji do Banovcev smo bili že kar lačni, zato smo si najprej privoščili imenitno kosilo. Toda bolj kot po hrani nas je žejalo po kopanju. Bilo je res zelo lepo čofotati po bazenih. In tudi utrudljivo. Pico smo pospravili na mah in se že podali na pot proti domu.

Ko smo se vračali po isti dolgi poti nazaj, sem opazovala pokrajino. Kako drugačne so hiše v tistih krajih, sem se lahko prepričala na lastne oči. Med potjo smo se še enkrat ustavili, da smo polizali sladoled.

Domov smo se vrnili ob enajstih. Bila sem že zelo zelo utrujena, saj je pot do Banovcev in nazaj kar dolga.

Izlet je bil zelo prijeten in ga ne bom kmalu pozabila.

Darja Kogovšek

ZNAMENJA V ZAVRATCU - RAZPELA

Na odprtem dnevu šole junija 2000 smo ob diapozitivih Roberta Rijavca učenci podružnične šole Zavrtec v sodelovanju s KD Zavrtec predstavili projekt Znamenja v Zavrvcu. Kot prvo raziskovalno nalogo smo si zadali Razpela v Zavrvcu.

NAMEN RAZISKOVALNE NALOGE

Namen našega raziskovalnega dela je bil raziskati, koliko znamenj še stoji na področju Zavrvcu, ugotoviti, v kakšnem stanju so, ter poizvedeti, s kakšnim namenom so bili postavljeni. Tako kot zunanja znamenja pa smo na nek način želeli raziskati tudi, v kakšni obliki oz. sestavi se je v naših hišah ohranil "bohkov kot", kolikšna je njihova starost, kako je z vzdrževanjem,... To so poizvedeli člani kulturnega društva Zavrtec.

NAČIN RAZISKOVANJA

Pri zbiranju podatkov smo izhajali iz materialnih virov, saj večina križev še stoji in so najbolj verodostojni. V župnijski kroniki nismo našli nobenih podatkov o postavitvi križev ali blagoslovu. Tako smo se bili primorani opreti predvsem na ustni vir, ki pa ni vedno zanesljiv, sploh če so informacije prehajale iz roda v rod kot v našem primeru. Kar smo uspeli izvedeti, smo ob diapozitivih predstavili vaščanom, ki so se v velikem številu udeležili odprtega dneva, dobrodošle pa so nam bile tudi opombe oziroma še dodatne informacije, ki smo jih ob tem izvedeli. Pri ugotavljanju, kako se je "bohkov kot" ohranil v naši vasi, pa je sodelovala cela

vas, saj so nam omogočili predstavitev le-teh z diapozitivi in kratko zgodovino, ki so nam jo podali.

RAZPELA

To področje naše dediščine obsega od najpreprostejših do umetnostnih stvaritev. Prva znamenja so se na Slovenskem pojavila v pozni gotiki (15. stoletje), potem pa se je njihovo postavljanje nadaljevalo v velikem obsegu do druge svetovne vojne. Namen in vzroki za postavljanje znamenj so različni: ob križpotjih, kot zahvala za rešitev iz vojne, lahko označujejo kraj nesreče in podobno.

Postavljanje spominskih križev, kamnov in drugih obeležij na mestih prometnih nesreče je danes močno razširjeno. Vendar pa ima ta pojav že svojo zgodovino in ga zasledimo že v obdobju razvitega prevoznitva (furmanstva). Težko naloženi vozovi so se na slabo vzdrževanih cestah večkrat prevrnili in pod seboj pokopali voznika. Poglavitna vzroka prometnim nesrečam sta bila že v preteklosti alkohol in prehitra vožnja. Na mestih nezgod so postavljali spominska ali zahvalna znamenja, ki so lahko bila slikana ali kamniti klesani spomeniki ali leseni križi.

"Bohkov kot" pri Trpin na Medvedjem Brdu.

Zadnja leta namenjamo več pozornosti njihovim obnavljanjem, vzdrževanjem. Še zlasti velja to za zidana znamenja in kapelice, bolj problematično je stanje pri križih. Pogostokrat se tudi zgodi, da Križanega vzame v svoje roke neustrezen izvajalec, ki s sodobnim lakom uniči umetnino. Nekaj podobnega se dogaja tudi z razpeli v hišah. Kot del notranje opreme in eden glavnih elementov hišnega oltarja ("bohkov kot") jih v večjem obsegu zasledimo po domačijah šele v 19. stoletju. Z obnavljanjem stanovanj so staro razpelo običajno ohranili, prevlečeno z debelim slojem barve, na pa tudi

samega "bohkovega kota". Tudi marsikateri križi v Zavratcu so zelo stari in pri hiši kar pomnijo (npr. pri Slabet, Matjaž, Bert, Češmel, na Mravljiašah,..., starost okrog 100 let ali več), lahko so celo že razpadli (npr. pri Svetlik), toda prav ti stari križi predstavljajo veliko umetniško vrednost.

V alpskem svetu in še čez je nad kmečko mizo "bohkov kot", s Križanim sredi svetniških slik. Hišni oltarčki preprosto posnemajo kompozicije cerkvenih. Pogosto so "bohkov kot" dopolnjevale slike na steklo, v Zavratcu je ohranjena taka slika pri Slabet. A večina teh steklenih tabel je prišla k nam s krošnjarji s Slovaškega in z Bavarskega, le manjši del je domačega izvora (Poljanska in Selška dolina)

"Bohkovi koti" so se v prvotni obliki ohranili predvsem v starejših kmečkih hišah, katere arhitektura pogojuje in omogoča postavitev tega hišnega oltarčka. Tako, kot se je spremenila notranja oprema prostorov, se je spremenil tudi "bohkov kot". Zelo redko, le v starih kmečkih hišah, najdemo nad kmečko mizo v kotu tudi "bohkov kot" v popolni obliki. Na hišno svetišče v kotu opozarjata dve zavesi, ki delno zakrivata Križanega. Pod Križanim je polička, okrašena s prtičem, na katerem je izvezljan nabožen napis. Na polički sredi rož stoji kip, ponavadi Matere Božje ali kip Srca Jezusovega ali Marijinega, lahko tudi Sveta družina ali sveti Jožef. Tak "bohkov kot" z zavesicami se je ohranil pri Trpin (Kržišnikovi) na Medvedjem Brdu, v Zavratcu pa ga ni zaslediti.

H kotu sta običajno spadali tudi sliki Jezusovega in Marijinega Srca, ki sta viseli na steni. V taki sestavi se je ohranil pri Mažinat. Češčenje Jezusovega in Marijinega Srca sta se močno razširila v času pred 2. svetovno vojno, ko so tudi v naši župniji priporočili

"Bohkov kot" pri Korlenu.

nakup slik. Posvetitev zavraške župnije brezmadežnemu Marijinemu Srcu je bila izvedena med drugo svetovno vojno, 30. 5. 1943, ko so se v dveh hišah zbrale družine s podobo Brezmadežne. Po tem sklepamo, da so slike verjetno iz tega časa.

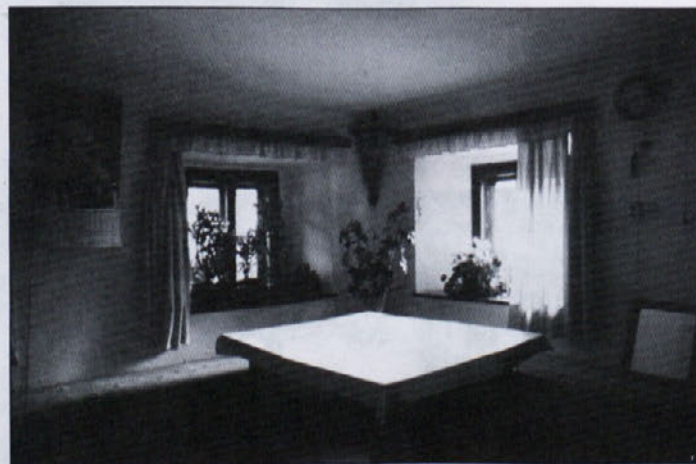
Dandanes je v "bohkovem kot" najpogosteje samo razpelo s Križanim ali pa le to preprosto visi sredi stene.

Novejše postavitve kotu dodajajo še razne druge slike, kipe ali spominke na misijon, romanje, birmo, novo mašo..., kar priča, da se hišni oltarček razvija naprej, pri čemer pa je potrebno precej umetniškega okusa, da se novejši sestavi "ne tepejo" s staro postavitvijo. V novih hišah, arhitekturno postavljenih drugače, običajno križ najde mesto sredi stene in ne v kotu, običajno ga spremlja Svetogorska ali Brezjanska Marija.

V "bohkov kot" so običajno postavljali tudi jaslice, kot ponekod še danes.

Pri Mažinat kot dopolnjujeta tudi sliki Jezusovega in Marijinega Srca, ki visita na steni.

"Bohkov kot" pri Matjažu.

Pri iskanju podatkov v literaturi smo se srečali z zelo zanimivim pojavom uporabe križcev, ki jih pri nas ni zaslediti, pač pa so značilni za Koroško. To so križci na vratih.

Na vratih mnogih kmečkih kašč ali na tramu v marsikateri stari kmečki hiši je opaziti vrsto nabitih križev. Narejeni so iz šib cvetnonedeljskih butar, torej iz blagoslovljenega lesa. Zato ji pripisujejo obrambno in varovalno moč pred vsem hudim, kar bi utegnilo doleteti hram in kar je v njem, hišo in vse, ki v njej prebivajo. Vsako leto izrezljajo in nabijejo nov križec. Tako je dolga vrsta križcev kot nekakšna kronika – pove nam, od kdaj stavba stoji.

KRIŽ V HLEVIŠAH

Ko zapuščamo vas v smeri proti Idriji, se mimo kavern dvignemo do travnatih Hleviš. Preden zapustimo Hleviš, cesta naredi notranji ovinek ter zavije okrog griča. Na tem notranjem ovinku stoji križ, pritrjen na smreko, ki je zaradi gostega grmovja skoraj neopazen. Je v slabem stanju, potreben obnove. Križ je v majhni kapelici, velik do 25 centimetrov. Postavili so ga italijanski vojaki ob nesreči s tovornjakom, v kateri je

Križ v Hlevišah.

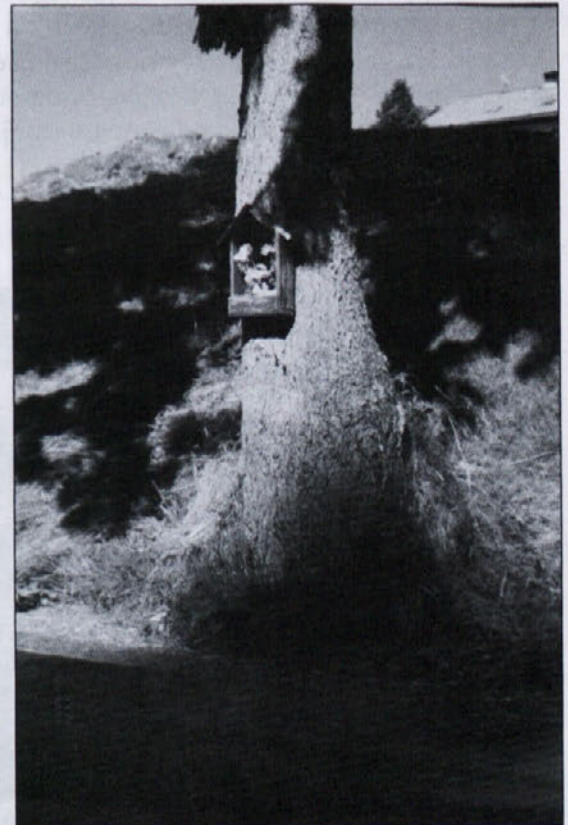
več vojakov izgubilo življenje in ki se jim na tem ovinku pripetila. Po tem podatku sklepamo, da je bil križ postavljen po prvi svetovni vojni. Pripovedujejo tudi, da je po drugi svetovni vojni zaradi nestrpnosti mimoidočih (redkih) bil vržen čez rob ceste v grmovje, dokler ga niso domačini spet pritrčili na staro mesto. Pri poizvedovanju o tem razpelu pa so nam različni ljudje tudi omenili dogodek, ki naj bi se na tem mestu nekomu pripetil – ko se je vračal domov, naj bi na tem mestu videl krsto.

Za to mesto, kjer križ stoji, nekateri vedo, da se imenuje "veliki priklon", niže proti vasi, na "Korčelu" pa je "mali priklon". Med njima pa je bil nekoč ob cesti pri kavernah še en križ, ki pa ga danes ni več.

URBANOV KRIŽ

Urbanov križ stoji ob cesti iz Zavratca v Potok na ovinku pod Urbanom na mestu, kjer se potniku odstre pogled na ves Potok. Križ je postavil konec 19. stoletja stari oče današnjega gospodarja Rika Bogataja iz strahu, ki mu ga je povzročil privid nad ravnino v kotlini.

Visi na smreki, vendar je to že tretje drevo, ker so ga premeščali in tudi trikrat obnovili. Enkrat je v drevo,

Urbanov križ.

na katerem je bil križ, treščilo, da se je preklalo na pol, križ iz brona pa se je kar stopil. Novega so pritrdili na sosednje drevo. Križ je iz brona črne barve in stoji v leseni kapelici.

LOMARJEV KRIŽ

Stoji med Lomarjem in Matjažem ob desni strani ceste na zelo opaznem mestu. Tu je bila nekoč meja med Italijo in Kraljevino SHS. Postavljen pa je bil kot križ na križišču, kajti tu je bila včasih še cesta, ki je tekla z Vrha proti Sopotu, pa je danes ni več. Prvotno je bil križ na prečni deski med dvema jesenoma, leta 1937 zamenjan z novim križem, ki ga je naredil Modrijan Janez z Vrha Svetih Treh kraljev. Ta isti križ je dal leta 1987 lastnik Vinko Kogovšek obnoviti (delo Čuk Alojza iz Rovt) in premestiti na betonski drog.

Križ je v hiški ali kapelici, pod križem sta na vsaki strani narisani dve roži kot znak češčenja Jezusa.

KRIŽ V NJIVAH

Ko prideš iz Potoka v Zavratac, je za tablo Zavratac velik lesen križ. Stoji ob cesti na travniku. Od tod je eden najlepših razgledov na vas, saj te pogled ponese preko križa do cerkve na hribčku in vasiče spodaj do daljnih Alp, ki se belijo v modrini jasnega neba.

O tem križu nam je pripovedovala Julka Leskovec. Postaviti sta ga dala njen oče Franc Leskovec in sosed Matija Gantar (ali Matičk) v zahvalo, da sta se vrnila iz prve svetovne vojne. Postavljen je bil torej okrog leta 1920, pozneje ga je dal Franc dvakrat obnoviti.

Križ v Njivah.

Nazadnje je bil obnovljen pred štirimi leti, saj je bil prejšnji že čisto trhlen. Mali križ s Križanim je bil prej pritrdjen na približno meter in pol visok, a tanek križ. Križ s Križanim je dala Julka obnoviti, vendar ni povsem zadovoljna z grobo prebarvanim telesom, na katerem ni niti kapljice krvi. Mali križ je postavila v malo kapelico, ki je pritrdjena na dva znatno debelejša droga v obliki križa, pred vremenskimi nepravilnostmi pa je zaščiten z močno streho. Zanj skrbi s svežimi rožami in kakšno svečko.

KRIŽ PRI TAVČARJU - EJDOVSK KRIŽ

Na mestu kjer se iz Doljnega Zavrata dvigneš do vrha klanca in zagledaš zavraško cerkev, stoji na smreki staro razpelo. Odkar pomnimo, pravijo najstarejši vaščani. Bilo je to razpelo že v začetku dvajsetega stoletja poznano pri Vipavcih, ki so tod mimo prodajali vino, kot nekaj posebnega. "V Zavratacu je na hribčku, kjer zagledaš cerkev, pod križem skrit "šč" (zaklad). Še kot otrok si je to po očetovem pripovedovanju zapomnil Viktor Lazar, pa zaklada tu ni našel nihče.

Med vaščani pa je to mesto bolj poznano kot "priklon", torej mesto, kjer je župnik pričakal pogrebni sprevod, ki se je vil od Izgorij ali Podklanca, ki sta nekdaj spadala

Ejdovsk križ - križ pri Tavčarju.

pod Zavraško župnijo, ter Sopota.

Križu bi torej lahko pripisali nad sto let, bil je tudi obnovljen, prebarvan z lakom. Danes ga opazimo štiri metre visoko na smreki v mali kapelici s strehico, ki vsaj malo ščiti pred dežjem, vendar je kljub temu v zelo slabem stanju in potreben obnove.

BRNIKOV KRIŽ

Razpelo visi na debeli smreki ob gozdni cesti, ki pelje od Anžeta v Angelno dolino. Nahaja se ob robu gozda. Mesto je zaznamovano kot priklon, saj je cesta povezovala Kovk, Bizjak in Ravne z Zavraticem. V krajih blizu pokopališča se pogreb začne že v domači hiši, iz bolj oddaljenih pa so mrliča prinesli ali pripeljali z vozom ali sanmi do vaškega znamenja imenovanega "krlejš", kjer ga je pričakal duhovnik.

Lesen križ v umetniško oblikovani kapelici je moral biti zelo lep, kar se vidi kljub zobu časa, ki jo je močno začel.

Na območju Zavrata danes stoji 6 obcestnih razpel. Štirje od teh so pritrjeni na smreko in v precej slabem stanju, če že ne rečemo razpadajočem. Dva pa sta bila pred kratkim obnovljena in stojita na vidnejšem mestu samostojno.

Brnikov križ.

Po ustnem viru naj bi bili vzroki za postavitev naslednji: eden je zaznamoval križišče, najmlajši, star 80 let, je bil postavljen kot zahvala za rešitev iz prve svetovne vojne, v istem obdobju je bil postavljen tudi križ v Hlevišah in zaznamuje kraj prometne nesreče. Za ostale pa se je vedelo povedati, da so postavljeni na mestih, ki so jih poimenovali "priklon", kjer je duhovnik pričakal pogrebni sprevod iz bolj oddaljenih zaselkov, kot so Doljni Zavratac, Izgorje, Ravne, Zakovk, (razpeli pri Tavčarju in ob zgornji poti od Anžeta v Črno). Glede na to bi jim lahko določili starost od 100 let in več.

Ta razpela kakor tudi tista po naših domovih, ki nosijo pečat časa, predstavljajo umetniško vrednost, ki jo posedujemo in za katero smo tudi odgovorni, kako se bo ohranila.

Nataša Mivšek

(Vir: Slovensko ljudsko izročilo (Pregled etnologije Slovencev), str. 179, uredil Angelos Baš, CZ Ljubljana 1980)

Lomarjev križ.

HRIBOVCI V HRIBIH

*Miran in Franci sta besedo dala,
da bosta Zavračane v hribe odpeljala.*

*Enkrat sta besedo res držala
in nas v Tamar odpeljala.*

*Na predvečer na vasi dobile kure vse so šoke,
ker so jih gospodinje s sendviči zbasale v ruzoke.*

*Drugo jutro smo vsi zaspani vstali,
zato kot vedno smo se kasno zbrali.*

*Za nas skrbel je Riko starešina,
v ruzoku se je nosil Miha z litrom vina.*

*Franci se s kolegi je odločil,
da bo rajši še malo čez Mojstrovko skočil.*

*Ostali smo plezalci bolj zanič,
zato smo šli pod hribom na Vršič.*

*Vsi utrujeni od pešpoti,
smo hitro na avtobus odšli.*

Po daljšem pregovarjanju smo se Zavračani le odločili, da bi skupaj odšli v hribe. Ta ideja je največkrat ostala neuresničena med stenami našega gasilskega doma. Naposled pa sta se Franci in Miran le odločila, da izpeljeta stvar do konca.

Po predhodnih prijavah smo se v nedeljo zjutraj zbrali domačini in ostala družčina iz okoliških krajev. Iz Zavrata smo krenili ob šesti uri zjutraj. Ker nas je čakala dolga pot, smo se morali okrepčati kar na počivališču pri Jesenicah. Ob nadaljevanju poti smo se ustavili v Planici, kjer smo videli, kako izgleda skakalnica tudi poleti. Tu smo zapustili avtobus in peš krenili proti Tamarju. Pred kočo smo se pred hujšim vzponom dobro podprli in se zapodili v skale. Dan je bil lep, zato nam je kmalu postalo toplo. Vmes smo počivali, si ogledovali naravo in za žejo smo ga malo srknili. Bili smo zelo pisana družčina saj smo bili v letih od triletnega Miha do mladega upokojenca Rika. Pot smo nadaljevali do Slemenca. Tu so se pravi planinci povzpeli na Mojstrovko, ostali pa smo si ob lepih jezercih malo odpočili. Nato smo pot nadaljevali po lepo uglajeni stezi do Vršiča, kjer nas je čakal avtobus. Tu smo se zbrali in skupaj krenili po dolini reke Soče proti domu. Izlet smo zaključili z obiskom veselice v Doleh. Za zaključek smo se odločili, da bomo v prihodnje s takimi skupnimi izleti še nadaljevali.

Jože Lazar (Z.25)

NA MORJE V ANKARAN

Letos je kulturno društvo Zavratac organiziralo izlet na morje pod geslom "Poveselimo se skupaj". Odločili smo se, da se bomo namakali v Ankaranu.

Zgodaj zjutraj smo se zbrali pred gasilskim domom in počakali na avtobus. Bilo nas je veliko (54). Razen nas Zavračanov so šli z nami še drugi ljubitelji morja iz Potoka, Medvedjega Brda, Kurje vasi, Črnega vrha in iz Poljan. Odpeljali smo se proti Logatcu in zavili na avtocesto. Med potjo smo imeli nekaj petnajstminutnih postankov, ki smo jih izkoristili predvsem za kakšno kavico, sladoled in pijačo. Ko smo prispeli v Ankaran, je vsak vzel svoj nahrbtnik in se odpravil na plažo. Vsak je lahko hodil po svoje oz. bili smo v majhnih skupinicah. Dekleta smo se "naselila" na pomolu in se hitro odpravila v vodo. Ta je bila zelo topla. Fantje ne bi preživeli, če nas ne bi vsaj malo "tunkali". Vmes smo se odpravile tudi na kosilo. Malo smo se tudi nastavlale soncu, da bi dobile kaj barve. Popoldne ob šestih smo se "naložili" na avtobus in se odpeljali domov. Med potjo so bile karaoke. Prepeli smo mnogo slovenskih ljudskih pesmi, pa tudi druge so prišle na vrsto - Mile z italijanskimi, Renata s hiti Helene Blagne, Robert z Mlakarjevimi, Andrej z Smodetovimi... Skratka, zelo smo se zabavali.

Domov smo prišli proti večeru. Sama vožnja pa nas je tudi malo utrudila. Meni se je zdel izlet čudovit in lepo bi bilo, če bi se to še kdaj ponovilo. Zahvaljujem pa se organizatorjem, ker so to res dobro izpeljali.

Najmlajša plavalka Hana.

Mojca Mivšek

Na poti domov.

KOPANJE V ANKARANU

Kulturno društvo je organiziralo izlet na morje in sicer v Ankaran.

Bilo je lepo sončno jutro. Vsi smo bili že pripravljeni. Ko smo se natovorili na avtobus, smo sklepali, da gremo. Vozili smo se kako uro in pol. Ko smo prispeli na morje, smo se preoblekli v kopalke. Šli smo "pošlatat" vodo. Opazili smo, da je topla in šli povedat ostalim.

Svetovali so nam, naj se gremo kopat in naj se držimo skupaj. Potem smo šli. Nekaj časa smo se kopali sami, potem so se nam pridružili še drugi. Učili smo se plavati. Ko smo se nakopali, smo šli nekaj pojest. Jedli smo pomfriti, ki je bil prav slasten. Najedli smo se do sitega in se spet šli kopat. Nekoliko smo že znali plavati, toda ne še čisto. Nato nam je Urban predlagal, naj se gremo peljati s pedalinom. Komaj smo ga obrnili. Ko smo se zapeljali, nas je bilo najprej strah, potem pa smo se opogumili. Potem smo šli znova plavat. Kmalu smo postali lačni, zato smo šli na pico. Dolgo smo čakali natakarja. Ko smo si potešili lakoto, smo se oblekli in šli na avtobus. Na poti domov smo vriskali in peli.

Ta dan nam je bil zelo všeč in šli bi še kdaj.

Jure Leskovec, Julijan in Borut Gantar

IZLET V NEZNANO

Kulturno društvo Zavratac je organiziralo izlet v neznano.

Zbrali smo se pri gasilskem domu. Potem smo se odpravili na pot. Najprej smo šli skozi Črno v grapo. Iz grape smo se povzpeli v Dole in šli naprej do Veharš. Tam so igrali nogomet, mi pa smo pili sok. Že tam sem bila utrujena. Morali smo naprej mimo kapele. Kmalu smo zavili na makadamsko cesto. Čez nekaj časa smo prišli do starega in zelo debelega drevesa. Oceniti smo morali debelino debla. Malo naprej sem videla hišo, ki je bila pokrita s slamo. Kmalu nam je zadišalo po pečenem mesu. Vedela sem, da smo že na cilju. Najprej smo se najedli in napili. Ko smo se odpočili, smo se po ozki stezi skozi gozd odpravili proti domu.

Bilo je lepo. Doma sem takoj zaspala.

Špela Kogovšek, 2. razred

IZLET V NEZNANO

Z izleti v neznano kot prav posebno in izvirno zavraško obliko izletov smo v Zavratacu začeli v začetku osemdesetih let. Običajno so bili to izleti v obliki pohodov, povezani z družabnimi igrami in piknikom na ciljni točki izleta. Smer prvega izleta je bila Zavratac, Ravne, Kovk, Hrečevc (cilj), Zavratac; drugega: Zavratac, Podklanec, Izgorje, Smrečje (cilj), Vrh Sv. Treh Kraljev, Zavratac; tretjega: Zavratac, Žejna dolina, Hotedršica, Pesk, Hleviša (cilj), Zavratac; četrtega: Zavratac, Podklanec, Goropeke, Podklanec, Strojerve rupe (cilj), Zavratac.

Po približno petnajstih letih smo se v nedeljo 27. avgusta 2000 zopet odpravili na izlet v neznano. Zbirno mesto je bilo pri Domu gasilcev. Zbralo se nas je 36. Vso organizacijo je prevzel Jože Lazar, ki je tudi edini vedel za pot. Pred začetkom je vsak izmed udeležencev napisal na listek, kje misli, da bo cilj izleta. To je bilo prvo nagradno vprašanje, na katero nismo izvedeli rešitve, vse dokler nismo prišli na cilj. Krenili smo na pot. Najprej smo šli proti Rupniku, potem zavili levo in pri Brniku desno po makedamski cesti v Brnikovo Črno. Nato smo zagrizli v breg in po stezi nadaljevali proti hiši črnškega Janeza. Tam so večji dobili žganje, mlajši pa sok. Po okrepčilu smo jo ucvrli proti Zakovku levo v gozd. Ven smo prišli pri lovski koči, od tam pa šli na Veharše, kjer je bil nogometni turnir. Po kratkem postanku smo krenili naprej in prišli na cilj - Krštofov grič, kjer smo imeli piknik. V bližini cilja je bilo mogočno drevo, za katerega smo morali uganiti, koliko meri obseg debla v višini enega metra od tal. To je bilo drugo nagradno vprašanje. Jože je razglasil zmagovalca prvega in drugega nagradnega vprašanja ter podelil nagrade. Ko smo se na cilju pokrepčali, so sledile še družabne igre, ki jih je vodila Nataša Mivšek.

Ob povratku smo še dolgo bili v gasilskem domu. V dobri organizaciji smo se imeli zelo lepo, zato mislim, da bi lahko imeli še več takih dni.

Urban Kogovšek

ŠALE

Mož vpraša Rudija: "Je kaj med tabo in mojo ženo?"
Rudi odgovori: "Samo ti."

Kaj imata skupnega tašča in letalo DC 9?
Nobenega ne moreš dolgo poslušati.

Zakaj tašče ne pridejo v nebesa?
Ker zmaji ne letijo tako visoko.

"Mami, mami, jaz nočem v Anglijo!"
"Tiho bodi, pa plavaj!"

V šoli so se učili sklanjati in Janezek mora k tabli.
Učitelj: "No Janezek, kako se sklanja dedek?"
Janezek: "Brez kozmodiska zelo težko."

Evgen Rupnik

Po težki bolezni je mož obležal. Ker nikakor ni kazalo, da bo ozdravel, je žena poklicala na dom zdravnika. Zdravnik po pregledu bolnika pravi: "Nič ne bo, umrl je."

Mož pa še ni bil mrtev in pravi: "Ni res, še sem živ."
Žena v zadregi: "Tiho, dohtar že ve."

Mirko Kavčič

ANEKDOTE

Na avtobusu pred odhodom v Trst, kamor smo sklenili popeljati svoje glasove, smo še enkrat preverili, če zadoščamo vsem predpisom, predvsem carinskim. Zadnji poziv se je glasil: "Če kdo nima potnega lista, naj vzame "frlanko", da bo lahko mejo sekali!"
PS: V Italijo in nazaj smo srečno prišli.

Mirko Kavčič

Mežnar je moral na služenje vojaškega roka (JNA). Ob sprejemu ga vprašajo, kaj je po poklicu.

Odgovori: Mežnar sem.

Oficir ga vpraša: Kaži, pa šta radiš?

Mežnar: Sem radnik od popa.

Oficir: A sad bičeš radnik kod topa.

Dve zelo naglušni Frančiški se pogovarjata.

Prva: Bogdej, Frnče. Jel, koj je lep ureme.

Druga, ki ji je pred nekaj dnevi umrl mož, pravi: Ja kej čem. Sama sn ostala.

Prva: Jel, koj je l'p.

Andrej in Franci popravljata makedamsko cesto v Doljnem Zavrattcu. Franci se že kar nekaj časa muči z večjim kamnom, ki ga nikakor ne more izruvat iz ceste. Po hudih naporih se mu le posreči, da ga vsaj malo premakne. Andrej mu pravi: Pametni odjenja.

Zahvaljujemo se vsem, ki ste kakorkoli pripomogli k izidu.

Godovič 150
5275 GODOVIČ
Telefon: 05 374 30 00
Faks: 05 374 70 26
E-pošta: impklima@imp-klima.si

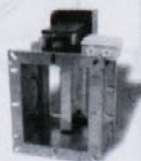
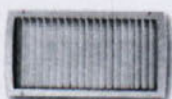
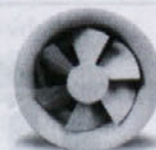
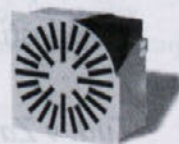
Poslovna dejavnost IMP KLIMA je trženje, razvoj in proizvodnja izdelkov za klimatizacijo ter ogrevanje in hlajenje.

Glede na značilnosti posameznih družin izdelkov, specifičnosti njihovega trženja in proizvodnje je poslovna dejavnost razdeljena na 5 profitnih centrov:

- **program Klima:** distribucija zraka, zajem in regulacija zraka,
- **program Požarna zaščita:** izdelki za požarno zaščito v prezračevalnih sistemih,
- **program Absolutna filtracija:** izdelki za filtriranje zraka v čistih prostorih,
- **program Energetika:** izdelki za ogrevanje in hlajenje,
- **program Posebni izdelki in storitve:** obdelava tanke pločevine do 3mm, storitve lakiranja s prahom.

Z našimi izdelki ustvarjamo ljudem prijetno klimo, pri njihovi proizvodnji pa skrbimo za to, da okolje čim manj obremenjujemo z negativnimi vplivi. Poslovni sistem imamo že od leta 1996 urejen po zahtevah sistema kakovosti v skladu z mednarodnim standardom ISO 9001. V letu 1999 smo pridobili še certifikat ISO 14001, ki je opredeljen kot sistem ravnanja z okoljem. S takim poslovanjem lažje ugodimo zahtevam naših kupcev, katerih krog se stalno širi, zlasti na tujih trgih.

V bližnji prihodnosti bi radi še dodatno poskrbeli tudi za zdravje, varnost in zadovoljstvo zaposlenih na njihovem delovnem mestu. Tudi to področje smo pričeli sistemsko urejati po zahtevah domače in evropske zakonodaje.

OBČINA IDRIJA

KOMUNALA IDRIJA

JAVNO KOMUNALNO PODJETJE IDRIJA D.O.O.
CARLA JAKOBA 4, IDRIJA

*... S pogledom na preteklost si klešemo
odgovornost za prihodnost!
V zeleni toplini narave...
drug z drugim...
v zdravju...
in radosti vsakdana!*

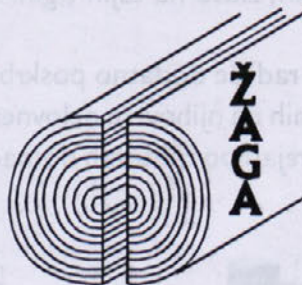
Tudi v Zavratcu.

LIVAR d.o.o.
Franci Kavčič

Dole 15 a, 5280 IDRIJA, telefon: 05 37 78 038

**ULIVANJE ALUMINIJEVIH
IN CINKOVIH ZLITIN**

**Odkup hlodovine,
razrez in prodaja
rezanega lesa**

IVAN RUPNIK s.p.

Dole 20, 5280 Idrija
Telefon: 05 37 47 195, faks: 05 37 47 146

ZIDGRAD

S.G.P. IDRIJA d.d.

Splošno gradbeno podjetje Idrija d.d., Vojkova 8, 5280 Idrija, telefon: 05 372 78 00

B

**ZALOŽBA
BOGATAJ**

ABC MERKUR d.o.o. Idrija

Telefon:
05 377 37 47
05 372 22 80

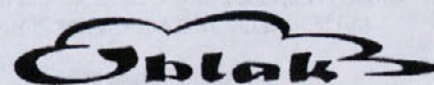
Rovte 29, 1373 ROVTE
Telefon: 01 750 12 06, 041 540 124

Miza: Globaljig
Cent.- Mont.: Hofman

**AVTOKLEPARSTVO - VULKANIZERSTVO
AVTOVLEKA**

Rovte 21 a, 1373 Rovte
telefon: 01 750 10 89, 0609 63 98 77, 041 63 98 77

Avtobusni prevozi
s turističnim avtobusom
do 35 oseb
in
servis kmetijskih strojev
(motorne žage, kosilnice in traktorje).

OBLAK FRANCI s.p.

Hlevni vrh 11 e,
1373 ROVTE
Telefon in faks: 01 750 12 20
GSM: 041 64 27 28

PETROL

**NAGODE LUDVIK
s.p.**

**BENCINSKI
SERVIS ROVTE**

Telefon: 01 750 30 51

Trgovina TRATE in bife 1000 ROŽ

Vojko in Rozi PANIČ s.p.

Medvedje Brdo 6, 1373 ROVTE
Telefon in faks: 01 750 11 86

PRODAJAMO:

živila, pijače, tekstil, galanterijo, kozmetiko,
kmetijske pripomočke, semena, krmila, gnojila in plin.

DOSTAVA TUDI NA DOM.

ODKUPUJEMO V SEZONI:

zelišča, goveje, konjske in svinjske kože.

Se priporočamo.

**MERCATOR SORA - OPREMA -
ROVTE**

VAS VABI V PRENOVLJENO IN DOBRO ZALOŽENO PRODAJALNO!
TRAJNO NIZKE CENE, AKCIJE!

GRADITELJI POZOR! UGODNE CENE GRADBENIH
MATERIALOV IZ ZALOGE IN PO NAROČILU.

Ugodni plačilni pogoji:

popust na gotovino, možnost odložnega plačila,
ugoden kredit, ki vam ga uredimo kar v naši trgovini

MERCATOR SORA - POSLOVALNICA OPREMA ROVTE
tel.: 01 750-10-02

**KOMBI VZDRŽEVANJE
CEST-POTI**

**PREVOZI
S TRAKTORSKO
5-TONSKO
PRIKOLICO**

MIRKO KOGOVŠEK s.p.

Potok 5, 1373 Rovte
tel.: 01 750 13 84, 041 270 069

**KLEPARSTVO
KROVSTVO - TESARSTVO**

JANEZ TAVČAR

Zavratec 23, 1373 Rovte
telefon: 01 750 14 34, 040 271 880

**ŽAGANJE
LESA**

HENRIK ŽERJAL s.p.

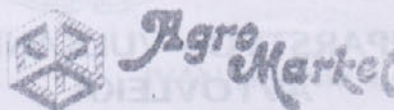
Medvedje brdo 6 a, 1373 Rovte
Telefon: 01 750 11 03

**VRTNARIJA
CVETLIČARNA
ANJA**

JANEZ PEČKAJ s.p.

Petkovec 5, 1373 ROVTE
Telefon: 01 750 13 09
GSM: 041 932 502

RADO PETKOVŠEK s.p.

Tržaška 95, 1370 Logatec
Telefon in faks: 01 754 10 95

prodaja kmetijske
mehanizacije ter
rezervnih delov
ugodna ponudba
krmil, žita in
mineralnih gnojil

Fotografija: Robert Rijavec

